

משנת השבוע

פרשת וירא תשפ"ו
[שנה ט"ו - גליון ז']

דברות קודש
שיעור הלכה
ניצוצי הדף
מאת ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

דברות קודש
ליקוטי מגיד משנה
מצוה יומית
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

הילולא דצדיקא
א געדאנק פון פרשה
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

מרא"מ בספרי משנ"ה
מערכת המשנה
מאת ב"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

תוכן הענינים

דברות קודש

מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה . ג

מצוה יומית..... ה

ליקוטי מגיד משנה..... ז

מראי מקומות ללימוד דף היומי..... יב

דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א יג

שיעורי הלכה..... כד

ניצוצי הדף..... כח

מערכת המשנה..... לה

הילולא דצדיקא..... לז

מגיד משנה לנוער..... מג

לימוד מצוה יומית

ערב שבת: ט"ז מרחשון

מצוה שדמו. לא להעביר ע"ע בבזיון

שבת קודש: י"ז מרחשון

מצוה שמה. לא למכרו כמו הכנעני

פרשת חיי שרה

יום ראשון: י"ח מרחשון

מצוה שמו. שלא לרדותו בפרך

יום שני: י"ט מרחשון

מצוה שמו. לעבוד בעבד כנעני לעולם

יום שלישי: כ' מרחשון

מצוה שמה. שלא יעבוד עכו"ם בע"ע

יום רביעי: כ"א מרחשון

מצוה שמו. ואבן משכית לא תתנו

יום חמישי: כ"ב מרחשון

מצוה שנ. דיני ערך אדם

אונגוואר

יצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות

1578 53rd St

Brooklyn, NY 11219

לשלוח תגובות והערות

בכל עניני הגליון בפאקס

718-851-2660

לקבל הקונטרס באי-מייל:

KHALUNGVAR@GMAIL.COM

קול אונגוואר

דא"ח מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

605.477.4427

♦ נא לשמור על קדושת הגליון

דברות קודש

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

פרשת וירא שנת תשנ"ה

שנתקבלה התפלה. ולכן לא נתרפא מיד בכדי להתירה לבעלה ע"י התפלה. וה"פ 'ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא' וזה סגי להחזירה לו, אבל בשביל התיקון לעולם 'והתפלל בערך וחיה' ויראו שלא נגעת בה.

א"י והתפלל בערך וחיה, לפמ"ש הרמב"ן ז"ל מה לו לרופא בבית עובדי ה' ואין מחלה בא אלא על החטא, ורפואתה בתפלה. וכמ"ש (ברכות לד:) בר' חנינא שהתפלל על החולים ואמר זה חי וכו' ואמר אין הערוד ממית אלא החטא.

והנה בכל מצבים צריך האדם לבטוח בה' ולהתפלל אליו מקירות לבו, והתפלה מועלת. וחזקיהו המלך יוכיח, שבא הנביא ישעי' ואמר לו (מ"ב כ:א, ישעי' לח:א) "צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו'" וכו' א"ל בן אמוץ כלה נבואתך וצא. כך מקובלני מבית אבי אבא, אפי' חרב חדה מונחת על צואריו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. "ויסב את פניו אל הקיר" (שם:ב) והתפלל והאריכו לו ימים ושנים. ולא כדרך העולם שחושבים שהרופא רק הוא ירפא, ואם כבר אין שום סיכוי לרפואה ע"י הרופא, אז פונה לחכם שיתפלל עליו. אלא אדרבה, עיקר הרפואה הוא התפלה. וכן בהבטה אל נחש הנחושת הי' רק הכנעה לה' ותשובה וידידיו.

ויעתה השב אשת האיש כי נביא הוא והתפלל בערך וחיה" (כ:ז). וי"ל מ"ש שכתב 'כי נביא הוא', ואם אינו נביא ג"כ חייב להחזיר אשתו, וכבר דיברו מזה. גם תפלה זו למה, כיון דהשיב את אשת האיש ממילא תיקן את אשר שיחת וחיו יחי' בלי שיתפללו עליו.

והנראה דלכאורה מה מהני להשיב אשת האיש, הרי אמרו ז"ל איזה "מעוות לא יוכל לתקון" (קהלת א:טו), זה הבא על א"א, ובכהן אפי' באונס (חגיגה ט:). ואיבעית אימא הא והא באונס ול"ק, כאן באשת ישראל כאן באשת כהן. נמצא דאשת כהן אפי' באונס אסורה לבעלה וא"כ אברהם שהי' כהן, שנתכהן במעשה דשם "והוא כהן לא' עליון" (בראשית יד:יח), א"כ שרה שנשבת לבית המלך נאסרה על בעלה. ולכן קאמר 'ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא' וידוע שלא נגע בה, ועל יחוד אין אוסרין א"א.

אלא דאכתי מי יאמר ויעיד שכן הוא, אף דהוא יודע, אבל לכל העולם לא מהני ידיעתו כיון שכולם ידעו שלוקחה לבית המלך. אמנם נראה דהנתייב מיתה מן השמים לפי שבא על אשת איש לא מהני לי' התפלה, שהרי לא תיקן כלום. ולכן לא עבד קב"ה ניסא לשקרא, ואמר 'והתפלל בערך וחיה' וידעו כולם שלא נגעת בה,

אלקים, "ויבא אלישע והנה הנער מת מושכב על מטתו" (שם: לב), ויתפלל אל ה' "וישם פיו על פיו" (שם: לד) והחייהו, ע"כ.

ויש לתמוה כשחלה הילד ואמר "ראשי ראשי" (שם: יט), למה לא הלכו האב או האם אחר הרופא לרפואה, ולמה לא סיפרה לבעלה ולא דברה כלום אלא הלכה לאלישע הנביא.

אמנם האמת, אם היתה מניחה על דרך הטבע, והי' בא הרופא והי' מחליט שהילד מת ומצוה להביאו לקבר ישראל, ואז לא הי' מועיל כלל הליכתה אפי' לנביא, כי אין הקב"ה עושה נס כזה. אלא מלביש הקב"ה הנס בדרך קצת טבעי, וכמו שהי' אצל אשת עובדי' ששאל 'מה יש לך בבית ותאמר אין כי אם אסוך שמן' ומזה נעשה הנס (ועיין ט"ז או"ח סי' תר"ע בפך שמן של חנוכה). אבל לא כן אם הילד שאמר הלווא "יש נביא בישראל" (מ"ב ה: ח), וכן בנעמן השר צוהו שיטבול בנהר ויתרפא (שם: י) והבן. עד שטען הטוב נהר זה מנהר שלו (שם: יב) ע"ש כל הענין.

וביון שכל עיקר זה הילד בא ע"י נס יש מאין, וא"כ עכשיו להחזיר להחיותו יש מיש' ודאי אפשר וכ"ש הוא מלהביאו לעולם מתחילה. ולכן לא עשתה תחבולות כלום, אלא תיכף הלכה לאיש האלקים וסיפרה לו המעשה מה שקרה. וזה מלמד אותנו שאפי' לאחר שמת נמי הועילה תפלה, ואמרו חז"ל (ע"ז י: קטן שבהם מחי' מתים, והכל ע"י תפלת הצדיק. ויהי' שנוכח להאמין בצדיקי אמת, ושתקבלו תפלתינו לפני ארון כל לרחמים ולרצון, עלינו ועל כל ישראל א"ס.

והאמנם תפלת חכם הוא גם על מחלאת וגם על שאר דברים כפרנסה וכיוצא בו. והנה כאן באבימלך ועמו שבעדו עצר (כ: יח) והי' להם ללכת לרופאים, א"ל הקב"ה המחלה יש לה סיבה "השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך" - לא יועילו רופאים ולא שום דבר אלא תפילת הנביא.

והנה בעניני פרנסה, בהפטורה כתיב (מ"ב ד: א-ב) "ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע וגו' הנושה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים. ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך, הגידי לי מה יש לך בבית", והביאה כלים רקים ונתמלאו שמן מברכת הנביא עד ש"אין עוד כלי ויעמוד השמן" (שם: ו). והנה כבר הי' לה השמן, והאשה לא עשתה כלום מעצמה אלא "ותבא ותגד לאיש האלקים" שעשתה כאשר צוית, "ויאמר לכי מכרי את השמן ושלמי את נשייך ואת ובניך תחיי בנותר" (שם: ז).

הנה רק ברכת הנביא הוא שהביא לה הפרנסה, ולא ההשתדלות שלה בכל מיני ערמה וכיוצא בו, אלא האמונה שהיה בה בנביא, ובזה נכנסה הברכה בשיירים וחיתה בזה עם בניה כל ימי חייה. והנה רואים אנו עד כמה צריך לסמוך רק על תפלת הצדיק ולא לסמוך על דרך הטבע.

וגדולה מזו, דהסומך על הצדיק והנביא ועל התפלה, אפי' בכדי להחיות מתים יועיל. וראי' בהפטורה עוד במעשה דשונמית כשמת בנה על ברכיה, "ותעל ותשכיבהו על מטת איש האלקים ותסגור בעדו ותצא" (מ"ב ד: כא) והלכה לאיש

מצוה יומית

מצוה שנ. דין ערך אדם

כ"ב מרחשון תשפ"ו

ערך עבד נעני כזכר

מה שרצה שם להביא ראייה מתוספת (ערכין ב. ד"ה נשים)^א דעבד, ערך איש עליו, ולא ערך אשה, אף דילפינן עבד מאשה, שגיל העונשין אצל עבד הוא כשהוא בו י"ג שנים כזכר. לפענ"ד לאו מכרעת הוא, ואדרבה הרי התם בערכין הטעם דתלוי בשוויות הגוף, והגוף של זכר שוה יותר מנקבה. וכמ"ש חז"ל (שם יט.) דבזקנותו נפחת ערך האיש יותר הרבה משל אשה, דאמרי אינשי סבא בביתא פחא בביתא, סבתא בביתא סימא בביתא.

ועיין רש"י שם שפי': ומאי שנא בערכין דנקבה כי מזקנא יותר על ששים, קיימא אתילתא, דערך ילדה שלשים שקל, וערך זקנה עשרת שקלים. ומאי שנא זכר, דכי עבר על ששים, לא קאי אתילתא, דבציר ערך זקן טפי מתילתא בערך ילד, דילד חמישים שקלים, וזקן ט"ו שקלים. א"כ מבואר עכ"פ שערך הזכר והנקבה הוא לפי שוויות הגוף, וזה ודאי דעבד זכר ערכו לפי זכרות, וא"כ אין גם מכאן ראייה, לפענ"ד שגיל העונשין בעבד הוא כזכר.

(שו"ת ח"י סי' רמ"ז)

בימי הזקנה ערך האשה יורדת פחות מערך האיש

כתיב (ויקרא כז:ז) "ואם מבן ששים שנה ומעלה אם זכר והיה ערכך חמשה עשר

שקל ולנקבה עשרה שקלים". ופרש"י משיגיעו ימי הזקנה, האשה קרובה להחשב כאיש, לפיכך האיש פוחת בהזדקנו יותר משליש בערכו. והאשה אינה פוחתת אלא שליש בערכה, דאמרי אינשי סבא בביתא פחא [מוקש] בביתא, סבתא בביתא סימא [אוצר] בביתא, וסימא טבא בביתא.

ביאור הענין סבא בביתא פחא בביתא

וצ"ע, דהרי אדרבה אמרו (קנים פ"ג מ"ו) זקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינין דעתן מתישבת עליהן. ועוד קשה, שהרי אמרו (אבות פ"ה מכ"א) בן ששים לזקנה בן שבעים לשיבה, וכתיב (ויקרא יט:לב) "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן". ועוד קשה מה דאמרי אינשי סבא בביתא פחא בביתא, הרי זה סותר למה שאמרו דבימי הזקנה האשה קרובה להחשב כאיש, אבל מ"מ האיש חשוב יותר, שהרי ערכו הוא חמשה עשר, והאיך אמרו אינשי פחא בביתא. ופרש"י שהסבא מוקש, וסבתא הוי אוצר, א"כ האשה נחשבת יותר מהאיש, והיה צריך ערך האיש עשר, וערך האשה חמשה עשר.

זקני ת"ח ברכה לבית

ונראה בדיוק לשון דאמרו אינשי סבא 'בביתא', דודאי זקני תלמידי חכמים שיושבין בבית המדרש ועוסקין בתורה, עליהם נאמר כל זמן שמזקינים דעתן

^א וז"ל: ועבד אע"ג דגבי מצות יש לו דין אשה, לפי ערך זכר הוא נערך, דלא אישתמיט תנא דלימא אם היה נערך כאשה.

טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל", שאצל ישראל הבית הוא בבחינת אהל ארעי, שבא והולך. אבל המשכן הוא הבית המדרש, מלשון השוכן שם. ועי' רש"י משכנותיך כתרומו 'חניותיך'.

העיקר עבודת ה' בימי נעוריו

ומיהו הגם שאמרו שזקני ת"ח כל זמן שמזקינים דעתן מתישבת, מ"מ לעת זקנה א"א לעבוד את ה' כמו בימי הבחרות. ועי' בגמרא (ע"ז יט.) על הפסוק (תהלים א:א) "אשרי האיש", אשרי מי שעושה תשובה בעודו איש, כשהוא עדיין בכוחותיו. ובזה"ק (ח"ג פ"ז) איתא, דעיקר הזמן להתעסק בתשובה הוא בימי הבחרות, קודם דמזדקן מינה היצה"ר. ולכן שפיר בזקנותו שהגוף נחלש ערכו הוא חמש עשרה שקלים, שירד מערכו מבן עשרים ועד בן ששים.

(מגיד משנה בחקותי ד"ה דבר שנת תשמ"א)

מתיישבת, ולא עליהם אמרו אינשי וכו' כי הם כבוד וברכה לבית, רק שהם לא נמצאים בבית, כי שבתם בבית ה', כמו שהתפלל דוד המלך ע"ה (תהלים כז:ד) "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבת בבית ה' כל ימי חיי".

דיוק לשון 'סבא'

אבל סבא דישבי בביתא ולא בבית המדרש הם פחא בביתא למוקש, כי לעבודה כבר אינם מוצלחים, וללמוד תורה אינם מסוגלים, ורק מסתובבים בבית, והם למוקש לבני הבית. ולכן אמרו 'סבא' בבית ולא אמרו 'זקן' בבית, דזקן הוא זה שקנה חכמה (קידושין לג:), וכתוב (איוב לב:ז) "ובישישים חכמה ורוב שנים יודיעו חכמתו".

הבית הוא עראי והביהמ"ד קבע

ועל דעת שאמר בלעם (במדבר כד:ה) "מה

ליקוטי מגיד משנה

פרשת וירא

אם אברהם אבינו התפלל תפלת מנחה

"וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה'" (ט:כו). דרשו חז"ל (ברכות כו:): על זה הפסוק שאברהם אבינו תיקן תפלת שחרית. איתא בספר קדושת היום (יומא כח: ד"ה בספרא) אמר רב ספרא צלותיה דאברהם, ופירש ר"ח תפלת כל האבות, ולא הזכיר אברהם אלא מפני שהוא העיקר. וכתב מעכ"ת מאחר שאמרינן אברהם קיים כל התורה כולה,^א ולא אמרו כן בשאר אבות, הרי משמע שיצחק ויעקב לא קיימו כל התורה כולה, וא"כ התפלל אברהם גם תפלת מנחה וערבית, ויצחק ויעקב לא תיקנו תפלות אלו, אלא הוסיפו להתפלל מה שתיקן אברהם אבינו.

תפלות אבות תקנום

ותמהני, שהרי גמרא מפורשת (ברכות כו:): איתמר ר' יוסי בר"ח אמר תפילות אבות תקנום וכו'.^ב אברהם תיקן תפלת שחרית, שנאמר "וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם" (בראשית יט:כו), ואין עמידה אלא תפילה, שנאמר "ויעמוד פינחס ויפלל" (תהלים קו:ל). יצחק תיקן תפלת מנחה, שנאמר "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב" (להלן כד:סג), ואין שיחה אלא תפילה, שנאמר (תהלים קב:א) "תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו". יעקב תיקן תפלת ערבית, שנאמר "ויפגע במקום וילן שם" (בראשית כח:יא), ואין פגיעה אלא תפילה, שנאמר "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע ב"י" (ירמ' ז:טז).

^א דבר נפלא כתב הרה"ק רבי דוד מזאבליטוב זי"ע (צמח דוד לשבת קודש ד"ה דורשי): אמרו חכמינו ז"ל קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, ואפילו עירובי תבשילין. והאיך קיים. אך שהיה לו לב טהור כל כך, שכשם בבוקר אמר לו לבו שצריך להתפלל שחרית, וכן לעת מנחה וכן ערבית. וכש'שה שרה אמנו לחם, אמר אברהם בלבו, שבוודאי צריך להפריש מזה חלה, וכן על כל מצוה ומצוה. וכן בערב שבת קודש אחר חצות היום, לבו היה רואה איזה קדושה, אך לא היה יודע מה הוא זה. ואח"כ בבין השמשות השכיל בשכלו הוך לשמור את הלילה הזה, וגם למחר כל היום, ובמוצאי שבת ישב מעט בלילה, אך בערב שבת לא הוסיף על הקודש, ורק בשבת הבאה התחיל לשבות תיכף אחר חצות היום.

^ב חידוש גדול מובא בחידושי הרי"ם: אמרו חז"ל תפלות אבות תקנום, אברהם תיקן תפילת שחרית, שנאמר "וישכם אברהם בבוקר". יצחק תיקן תפילת מנחה, ויעקב תיקן תפילת ערבית. ומי תיקן תפילת ותיקין? והנה כל אחד מהאבות מה שתיקן נרמז בשמו באות השניה, אברהם תיקן תפלת בוקר וזה ב'. יצחק תפלת צ'הרים צ'. יעקב ערבית ע'. ונראה דלנט תיקן תפילת ו'תיקין, והאות וא"ו שהיא השניה בשמו מרמזת על כך. ומוסיף הבית ישראל (אמרי הרי"ם בהערה) ואפשר שבזכות זה של תפילת ותיקין ניצול לוט באותו זמן של תפילת ותיקין, כדכתיב (להלן יט:כג) "השמש יצא על הארץ ולוט בא צוערה".

שתי כליות היו יועצות לאברהם אבינו

הנה מה שקשה לו אברהם אבינו היאך התפלל מנחה קודם שתיקנה יצחק, הנה אפילו לשיטתו לא הבנתי, האיך קיים כל התורה כולה קודם שנצטווה. אלא על כרחך עלינו לומר ששתי כליות היו לו והן יועצות אותו (עי' ברכות סא.),¹ הכי נמי עשה כן בתפילות, ואתא יצחק ותיקנם אפילו לפי שיטתו. ומה מדויק בזה לשון הרמב"ם דלשיטתו דתפלה דאורייתא, וכתב (הל' מלכים פ"ט ה"א) על ששה דברים נצטווה אדם הראשון וכו', הוסיף לנח אבר מן החי וכו'. וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, ויצחק הפריש מעשר, והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית וכו'. וביצחק כתב 'הוסיף', וביעקב כתב 'התפלל', דתפילת ערבית רשות ולא חובה כשחרית ומנחה.

אברהם התפלל מנחה אחרי שיצחק תיקנה

ומיהו לעצם הקושיא אברהם אבינו כיון שקיים כל התורה, היאך יתכן שלא התפלל מנחה וערבית, ולכן העלה לעצמו שאברהם התפלל גם תפלת מנחה ומערב, ויצחק ויעקב לא תיקנו אלא הוסיפו להתפלל מה שתיקן אברהם אבינו, הרי בגמרא מבואר מקראי ההיפוך. הנה קושיא זו כבר הקשו התוס' (ברכות שם ד"ה יצחק תיקן) שמצינו (יומא כח:) שאברהם התפלל מכי שחרי כתי. ותיצרו דהתפלל לאחר שתיקנה יצחק אבינו. איברא דכן תירץ גם בתוס' ישנים (יומא שם) בשם ר"ת, אלא ששם תירץ עוד תירוץ אחר, שמ"מ התפלל אברהם מתחילה, אלא שלא עשאה כלל לכל בני ביתו עד שתיקנה יצחק.

אברהם תיקן תפילת שחרית לכל העולם

איברא דבספר האשכול (הל' תפלה וק"ש סי' י') כתב, וז"ל: ודאי קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר (להלן כוה) "עקב אשר שמע אברהם בקול". ואמר רב אשי, אפילו עירובי תחומין, שנאמר 'תורת' - אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבע"פ. וא"כ הוא ודאי היה מתפלל ג' תפילות, שחרית מנחה וערבית. והא דאמרין אברהם תיקן תפלת שחרית, תיקנה לכל העולם ופירסמה לכל כיון שנענה בה. והכין מסקנא דגמרא אבות תיקנו שחרית מנחה ערבית, ואסמכיהו רבנן אקרבנות, ואזמן קאי. וכ"כ יצחק תיקן תפלת מנחה לכל כיון שנענה בה, כדכתיב "ויצא יצחק לשווח בשדה לפנות ערב וירא והנה גמלים באים" (כד:סג), נזדווגה לו בת זוגו. ויעקב תיקן לכל תפילת ערבית כיון שנענה בה, דכתיב "והנה ה' נצב עליו וגו'" (כח:יג). וכעין זה באגדה כשהרג אברהם את המלכים, ואמר הקב"ה (טו:א) "אנכי מגן לך" תיקן 'מגן אברהם'. יצחק שמע על גבי

¹ איתא במדרש (ב"ר צ"ח ב') מהיכן למד אברהם את התורה, רבי שמעון אומר נעשו שתי כליותיו כשתי כדים של מים והיו נובעות תורה. וכתב הפרי צדיק (פ' חיי שרה סוף אות ה'): כל הדברי תורה של אברהם אבינו היה במדרגת תורה שבעל פה לבד, שקיים אפילו תורה שבעל פה מצות דרבנן שתי כליותיו וכו' והיו נובעות ומלמדות אותו חכמה, והיינו תורה שבעל פה, כמו שאמרו (ברכות סא.) כליות יועצות. ואיתא בפני מנחם (פ' ויצא מאמר א'): ולמה כליות דוקא, ואולי משום שתפקיד הכליות לסנן ולברר הפסולת מהגוף, וזו היא העצה שנותנים הכליות, הברור.

המזבח (כביב) "אל תשלח ירך אל הנער", אמר 'מחיה המתים'. יעקב ראה המלאכים עולים ויורדים ושכינה עליו ומקלסין לפניו, אמר 'האל הקדוש'. וכל י"ח ברכות תיקנו על סדר מקראות וכו', ע"ש. הנה מפורש דאבות התפללו כל ג' תפילות, אלא נחלקו אי תיקנו לכל העולם ומתי תיקנו לכל העולם, ועיין נחל אשכול (שם אות ה'). ע"י גם במהרש"א (ברכות כ"ו), ועיין ת"י (יומא כח:) שאמרינן אברהם התפלל מנחה, ע"ש.

לאבות היו כל הפסוקים ומדרשי חז"ל

ואגב מדסיים האשכול, וכל י"ח ברכות תיקנו על סדר מקראות (ועיין מגילה יז.), ולכאורה כיון שקודם מתן תורה היה, והמקראות גם מתהלים וכיוצא בו, והלוא לא היו להם הני מקראות. וע"כ כיון שאמר "עקב אשר שמע וגו'", א"כ ה"ל כבר התורה כולה וגם דברי חז"ל, א"כ גם ספר תהלים כבר היה לו, וגם ההלל היה לו שהוא באמצע תהלים, וכמבואר עוד במדרש (בר"ס"ח י"א) שיעקב כל הכ"ב שנה שהיה בבית לבן עסק בזמירות תהלים,¹ וא"כ יש ראייה לבה"ג דעצם דין הלל י"ל שהוא דאורייתא, וצ"ע.

והרמב"ם תמה עליו, דהלל דוד המלך ע"ה אמרו ואיך יהיה דאורייתא, שבזמן משה עד דוד המלך כמה מאות שנים. ולפמ"ש שהרי אברהם והאבות כבר היו להם כל המקראות וכל התורה כולה וההלל בכלל. ואפילו נימא שהרמב"ם חולק וסובר שתפילות אנשי כנסת הגדולה תקנום נגד קרבנות, מ"מ י"ל שהבה"ג סובר שהוא מדאורייתא. איברא שהרמב"ם לשיטתו שסובר שעיקר תפלה דאורייתא, א"כ י"ל עכ"פ דכל הפסוקים האלו כבר היו וכל מה שהצריכו תיקנו, וכלשון הרמב"ם (הל' מלכים שם) על ששה דברים נצטוו אדם הראשון וכו', בא אברהם ונצטוו יתר על אלו במילה, והוא התפלל שחרית. ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום. ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית וכו', עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו. והארכתי בזה במקום אחר. (שו"ת משנ"ה חט"ו סי' ע"ט)



אברהם אבינו עומד על פתחו של גיהנם ואינו מניח לנימולים להיכנס

"והוא יושב פתח האהל כחום היום" (יח"א). נראה לפ"מ שאמרו בגמרא (עירובין יט.) אמר ריש לקיש, פושעי ישראל אין אור גיהנם שולטת בהם, ק"ו ממזבח הזהב. ופריך, והא כתיב (תהלים פד:ו) "עוברי בעמק הבכא". ומשני, ההוא דמחייבי ההיא שעתא בגיהנם, ואתי אברהם ומסיק להו ומקבל להו, בר מישאל שבא על עובדת כוכבים, דמשכה ערלתו ולא מבשקר ליה. פרש"י ולא מבשקר, איננו מכירו שהוא יהודי ע"ש. הנה במקום אחר אמרו (נדרים ח:) ופליגא דרבי שמעון בן לקיש, דאמר אין גיהנם

¹ דבר זה מרומז כבר בתבית 'בראשית', וכמו שכתב האגרא דכלה (צירופי בראשית אות י"א) 'בראשית' יצורף י"א בש"ר, אמרו רז"ל יעקב אמר תהלים בעת שהיה רועה צאן לבן. וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, והוא ר"ת יעקב אמר תהלים ב'עת ש'היה ר'ועה ב'ביתו ש'ל ר'מאי, כי לבן נקרא כן על שם רמאותיו.

לעוה"ב, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה - צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה, שנאמר (מלאכי ג:כ) "וזרחה לכם יראי שמי שמש וגו'".

לפי זה מובן שרמזו אברהם אבינו 'והוא יושב פתח פתח האהל כחום היום' - היינו פיתחה של גיהנם. והיינו להציל מתי ישראל מליפול בו. ועיין כליבו הראשון (סי' ק"כ)^ה מעשה מריב"ל הפלא ופלא היאך ניצולין בני ישראל מגיהנם. (שנת תש"נ)



עקידת יצחק

"והאלקים נסה את אברהם" (כב:א). מהו' הגה"צ בעל בית שערס ז"ל כתב עה"פ "ויקח

^ה וז"ל: רבי יהושע בן לוי צדיק גמור היה. וכשהגיע זמנו ליפטר מן העולם, אמר הקב"ה למלאך המות, עשה לו כל מה שיבקש ממך. הלך אצלו ואמר לו, הגיע זמנך ליפטר מן העולם, אלא כל דבר שאתה מבקש ממני אעשה לך. כששמע ר' יהושע כך, אמר לו מבקש אני ממך שתראני מקומי בגן עדן. אמר לו לך עמי ואראה לך. אמר לו ר' יהושע, תן לי החרב שלך שלא תבהילני בו. מיד נתן לו החרב, והלכו שניהם, עד שבאו אצל חומות גן עדן. וכשבאו אצל חומות גן עדן חוץ לחומה, לקח מלאך המות את ר' יהושע והגביהו והניחו על חומת גן עדן. אמר לו ראה מקומך בגן עדן. קפץ ר' יהושע בן לוי מן החומה ונפל בגן עדן, ואחז מלאך המות בכנף מעילו, אמר לו צא משם. נשבע ר' יהושע בשם שאינו יוצא מכאן. ולא היה רשות למלאך ליכנס שם. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, ראה מה עשה בן לוי - בזרוע נטל חלקו בגן עדן. אמר להם הקב"ה, לכו ובדקו אם נשבע קודם לכן, והיה מיפר שבועתו, אף הוא יפר. ויצאו ובדקו, ואמרו מימיו לא עבר שבועתו. אמר להם הקב"ה, אם כן לא יצא משם. כיון שראה מלאך המות שלא יכול להוציאו, אמר לו תן לי החרב, ולא היה רוצה ר' יהושע ליתן לו. עד שיצאה בת קול ואמרה, תן לו הסכין שצריכה לבריות. אמר לו ר' יהושע, השבע לי שלא תראה אותה לבריות בשעה שאתה נוטל נשמתו של אדם, שבתחילה בכל מקום שהיה מוצאו שחטו בפני הכל, ואפילו בחיק אמו. ובאותה שעה נשבע לו, ונתנה לו.

והתחיל אליהו מכריז לפני ר' יהושע ואומר לצדיקים, פנו מקום לבר לואי. הלך ומצאו ר' שמעון בר יוחאי שהיה יושב על י"ג קינובין [כסאות של זהב] של צדיקים. אמר לו את בר לואי? אמר לו הן. אמר לו ראית הקשת מימין? אמר לו הן. אמר לו, אם כן אין אתה בר לואי. ולא היה הדבר כך, כי לא נראתה הקשת מימיו. ולמה אמר לו שנראתה? כדי שלא יחזיק טובה לעצמו.

הלך מלאך המות לרבן גמליאל ואמר לו, כך וכך עשה לי ר' יהושע בן לוי. אמר לו רבן גמליאל יפה עשה לך, אלא בא ואשלחך אליו, ואמור לו בבקשה ממך שתחפש בגן עדן כולו וגיהנם ואוצרותיהם וכתוב אותם ותשלח אותם אלי, אם יש עכו"ם בגן עדן, ומבני ישראל בגיהנם. הלך מלאך המות, ואמר לו ר' יהושע כך אעשה וכו'. יום אחד עמדתי וקבלתי עם קנור המלאך, והלך עמי האור עד שבאתי לשערי גיהנם והם פתוחים, והרשעים שהיו שם ראו את האור ושמחו, ואמרו זה לזה האור הזה שיוציאנו מכאן וכו'. ובאותו הבית יש בה עשר אומות מאומות העולם, ואבשלום בן דוד ממונה עליהן, ואומרים אומה לאומה אם אנחנו חטאנו מפני שלא קבלנו את התורה, אתם מה חטאתם? משיבין להם אף אנו בתוכם. אומרים לאבשלום, אתה ואבותיך שקבלתם התורה למה? אומר להם על אשר לא שמעתי למצות אבי. ומלאכים עומדים מכאן ומכאן במקלות שלהן ומפילים אותן על האש, והן נשרפים כולם. ואח"כ רצים לאבשלום, ורוצין להכותו ולשרפו באש. ובת קול אומרת להם, אל תכו ואל תשרפו אותו, שהוא מזרע ישראל, שאמרו לפני 'נעשה ונשמע', והוא בן דוד עבדי. ומניחין אותו על כסאו, ומושיבין אותו בכבוד כמלך וכו'. ואבשלום ניצול מכל אלה מפני שהוא בן דוד.

אברהם את עצי העולה וגו' (שם:ו), כי הקשו (שו"ת חתם סופר או"ח סי' ר"ח)¹ למה מיחסים העקידה לאברהם ולא ליצחק, כנוסח התפילה 'עקידה שעקד אברהם'. והתירוץ כי ביצחק לא היה כנגד מדתו שהוא גבורה, אבל באברהם היה נגד מדתו שהוא חסד.² אך פי' "וילכו שניהם יחדיו" (שם), שבשעת עקידה נכלל מדת יצחק באברהם ומדת אברהם ביצחק, וא"כ יש ליחס העקידה גם ליצחק.

בעקידה נכלל מדת הגבורה במדת החסד

וזה "ויקח אברהם את עצי העולה וישם על יצחק בנו ויקח בידו את האש", הוא מדת גבורה של יצחק, "ואת המאכלת", הוא מדת החסד, שמאכיל לישראל טובות (ב"ר נ"ו

¹ וז"ל: אברהם שמע מפי ה', ויצחק האמין לאברהם הואיל והיה מוחזק. ורגיל אני לומר משו"ה אמרינן ועקדת יצחק לורעו תזכור, ולא אמרינן עקידה שעקד אברהם, כמו שאמר בתחילת הברכה שם. אך אברהם אבינו ע"ה האמין תורה שבכתב, היינו מה ששמע מהקב"ה עצמו, אבל יצחק מסר נפשו על מצות. ויש להאריך ולהסביר הנסיון הגדול הלז. הנה אברהם אבינו ע"ה וגם יצחק בנו חכמים גדולים היו, ויצחק לא ידע מאברהם, אלא מעצמו השכיל כל מה שהשכיל אברהם מעצמו וכו'. והנה האנשים האלה השכילו ענין וסוד הקרבנות, שהיו בונין מזבחות והקריבו קרבנות, וידעו עד היכן הדבר מגיע, ומה שאפשר להשכיל בו וכו'. והם ידעו והשכילו שאי אפשר בשום אופן בעולם כלל וכלל שירצה השי"ת בקרבן האדם וכו'.

והנה כשאמר לו הקב"ה 'קח נא את בנוך' ויחלצנוהו, ויחלצנוהו לי לעולה, אם כן ע"כ יאמר שטעה בהשכלתו, ומכיון שטעה אפשר כי הכל טעות במה שהתקוטט עם אנשי דורו על האמונה. ולא יעלה על הדעת שמה אמר הקב"ה רק העלהו ולא להקריבו, אין דרכו של הקב"ה לחילה לדבר בלשון שיטעה בו הנביא. ואברהם הבין שלשון 'העלהו' לעולה הוא לשון עולה ממש, שהוא כליל לה'. ומ"מ בתום לבבו לא הרבה כלל, אע"פ שהיה חוץ להיקש הסוד שהבין מן הקרבנות, ואין מן התימה על אברהם - ששמע מן הקב"ה עצמו. אבל מהתימה על יצחק שקיבל מאברהם מה שהוא נגד השכלתו, ואי אפשר לשמוע כלל, מ"מ לא הרבה גם אחרי דברי חכמים, ושמע ופשוט צווארו.

והאמת בזה, שבוודאי היה יצחק עולה כולו כליל, כי בן אדם הנותן נפשו לשחיטה והקטרה בלי שום ציפוי שימלט נפשו, ע"ד "אליך ה' נפשי אשא" (תהלים כה:א), הרי נפשו כולו כליל להשי"ת. ולא דמי לקרבן בהמה שצריך הפשט וניתוח וכליל לאישים, ואז תעלה נפש הבהמה לריח ניחוח. אבל לא כן נפש האדם בחיים חיותו נדבק בהשי"ת ע"י מחשבתו, ובתנאי שיהיה מסירת נפש ממש. וא"כ היינו והעלהו לי לעולה, והרי העלהו והיה עולה. ואע"פ שזה דבר פשוט לכל מבין ומשכיל, מ"מ העלים הקב"ה מחשבה זו מאברהם ויצחק אע"פ שהיו חכמים גדולים וכו' כי לולא שהעלים מהם סברא זו לא היה מסירת נפש שלימה, כי ידע שלא ימות, על כן לא הבינו תוכן הדבר עד אחר מעשה וכו'. בהא סלקינו, יצחק מסר נפשו על דברי חכמים במה שהוא חוץ לשכל, ולא הרבה אחרי חכמים. משו"ה ועקידת יצחק תזכור להשומעים לתורה שבעל פה, ואינם מהרהרים אחר דברי חכמים ותקנותיהם וגזירותיהם. אבל מי שאינו בכלל זה אין לו חלק בתפלה זו.

² איתא במאור עינים (פ' לך ד"ה והנה אברהם) והנה אברהם אבינו ע"ה עבד את הקב"ה מאהבה, כמו שאמר הכתוב (ישעי' מא:ח) "אברהם אוהבי", ואחז במדת החסד לבד, והורה לבני דורו לאהוב את השי"ת. ואחר זה כשהוליד את יצחק שאחז במדת הגבורה, כמ"ש 'פחד יצחק' (בראשית לא:מב) כנודע, רוצה השי"ת שיהיו נכללין מדת החסד ומדת הגבורה בכללות אחד. ועל כן צוה לאברהם על עקידת יצחק בנו, כי בשעת עקידת יצחק נתעורר מאברהם מדת אכזריות להיות אכזר על בנו מצד אהבת המקום ב"ה, ועי"ז נכלל החסד מדת אברהם בגבורה מדת יצחק. ועל כן נקרא 'עקידה' לשון קישור, שנתקשר ונתחבר מדת החסד במדת הגבורה, ונעשה יחוד אחד.

ב' "וילכו שניהם יחדיו" כנ"ל. וזה "ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי" (שם:ז) - איך על פי מדת אבי שהוא חסד יוכל לעשות זאת? "ויאמר הנני בני", שאני אתה במדתך. וזהו (מוסף לראש השנה) 'ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור', אף שהיה ברחמים כלול מגבורה וחסד, מ"מ מסר נפשו לעקידה, אף שלא היה כמדתו. (לחם רב, ברכות השחר אות שי"ט)

מדאי מקומות

בשז"ת משנה הלכות השייכים ללימוד דף היומי

מס' זבחים	חלק - סימן
נה:	לול קטן וכו' להכשיר את העזרה לאכילת קדשי קדשים.....ה-טו
נו:	מניין לדם שנפסל בשקיעת החמה שנאמר ביום.....ז-לב
	החלוניות ועובי החומה כלפנים.....יד-רפב, טו-לג
	תוד"ה מנין.....ג-רב, ט-קפה, י-קע, טו-קמז
נו:	והמעשר לכל אדם.....יז-רלו, יט-רלד
	ואינו נאכל אלא למנויו.....יט-קפז
	רש"י ד"ה והמעשר.....יז-רלו
נו:	תוד"ה להרחיק.....ג-קצה
נט:	מזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו שם פסולין.....ב-מג
נט:	קלעים חמש עשרה וכו'.....יח-רג
	תוד"ה ואומר.....ח-קסג
ס:	מזבח שנפגם אין אוכלין בגינו שירי מנחה.....ב-מג
	שפיכה מכח אדם וכו' מצוה מן המובחר.....ה-סח

דברי אלקים חיים

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יום ד' לפ' וירא תשפ"ב

שיעור לחברי הכולל

לא היא כלל חלות ערל בעולם, וממילא לא שייך לקיים מצות מילה.

ג) והשרירי אש מתרן, דמצות ברית מילה הוא אות על הברית שנעשה בין השי"ת ואברהם אבינו, ולכן כל עוד שלא נצטווה על זה מהשי"ת בפירוש, לא שייך לקיים מצוה זו, כי דרך האות והברית להיעשות בדיוקא אחר שנדברו שני הצדדים ביניהם.

ד) והפנים יפות (בפרשתן ד"ה ויהי אברם) מתרן, דבני נח נאסרו באיסור חובל, כמו שפירש"י (בראשית ט:ה) בפסוק "אך את דמכם לנפשותיכם", שהוא אזהרה לחובל דם עצמו. ולכן לא היה רשאי בשביל החומרא שהחמיר על עצמו לקיים המצוות קודם שנצטווה, לדחות איסור חובל.

הטעם שאין אומרים 'שהשמחה במעו'
בסעודת ברית מילה

ולעניות דעתי נראה לתרן עוד, דהנה איתא בגמרא (כתובות ח.), שבאמת היו צריכים לומר בסעודת ברית 'שהשמחה במעונו' כמו בסעודת נישואין, רק הטעם שאין אומרים משום שיש צערא דינוקא.

והביאור הפנימי בזה, דהנה באמת אדם הראשון נולד מהול (אבות דרבי נתן פ"ב), ורק ע"י חטא עץ הדעת כשנעשה תערוכת טוב ורע, מאז והלאה נולדים עם ערלה. וכמו שנא' (ויקרא יב:ג) "אשה כי תזריע וילדה

הטעם שלא קיים אברהם אבינו מצות מילה קודם שנצטוו

בריש פרשתן נאמר (בראשית יח:א) "וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום". ופירש"י, וירא אליו - לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא, יום שלישי למיתלו היה, ובא הקב"ה ושאל בשלומו.

כ"ק אאמ"ר הגה"ק זי"ע מאריך מאד במגיד משנה להביא תירוצים רבים על קושיית המפרשים, דהנה מצינו שאברהם אבינו היה מקיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה (קידושין פב). ואפילו עירובי תבשילין (יומא כח:). ויש להבין, מה נשתנה מצות ברית מילה, שלא קיים מצוה זו עד שהשי"ת ציוה עליו בפירוש.

ובאמור, יש על זה תירוצים רבים: א) הפוסקים כותבים, שאברהם ס"ל שגדול המצווה ממי שאינו מצווה, ומ"מ קיים כל המצוות גם קודם שנצטווה, כי גם אם יצטווה עליהם אח"כ, יוכל לחזור ולקיימם פעם נוספת כשהוא מצווה ועושה, משא"כ מצות מילה שאי אפשר לקיימה רק פעם אחת בחיים, לכן לא קיימה עד שנצטווה על זה.

ב) והבריסקער רב זצוק"ל (חידושי הגרי"ז סי' י"ב) מתרן, דלקיום מצות מילה צריך שיהא עליו חלות ערל, ובהימולו הוי חלות מהול. ולזה קודם שנאמרה מצות מילה, הלא

אבינו לא יכיר שהוא יהודי ולא יוציאנו מהגיהנם. עוד יש להבין מה הכוונה דמשכה ערלתו, האם כך הוא המציאות, שע"י שישראל בא על בת גוי, ערלתו נמשכת, או שהוא דבר רוחני, שבעולם העליון הוא נראה כאילו נמשכה ערלתו.

והנה הטור (יו"ד הל' מילה סי' רס"ג) כותב: כתב גאון, ינוקא דמית ולא הוה ליה ח' יומין, נהגין דמהלין ליה אבי קברא. כלומר, תינוק שמת לפני שנעשה בן שמונת ימים, נוהגים למול אותו בבית הקברות. וכתב על זה הב"י, ובהגהות מיימון (פ"א מהל' מילה אות י"), כתב, שמה שנהגו להסיר ערלת הנפלים בצרור ובאבן, הוא משום תקנת הפושעים, דאמרינן במדרש (ב"ר מ"ח ח'), מעביר הערלה מן הקטנים שמתו ולא מלו, ונותנה על פושעי ישראל. ע"כ.

כלומר, כיצד נעשה 'נמשכה ערלתו' אצל מי שבא על בת גוי, ע"י התינוקות שמתו קודם המילה, שמעבירים ערלתם ונותנים אותם על הרשעים, וכך נראה שנמשכה ערלתם של הרשעים. ולכן יש למול התינוקות שמתו קודם מילה, לטובת ותקנת הפושעים, שלא יהיה שום ערלה ליתנה עליהם. ומזה משמע שהרשע הבא על בת גוי, אין נעשה במציאות משכה ערלתו, אלא בעולם העליון עושים כן, שיהיה נראה כנמשכה ערלתו.

אמנם יש סוברים שהשי"ת בעצמו עושה כביכול, שכל מי שבא על בת ישראל, נמשכה ערלתו במציאות ובטבע גם בעולם הזה. וכתב על זה השפת אמת (תגינה כב.), וזה אינו אלא מן המתמיהין, דפשיטא דרך בעולם העליון מסירין ממנו המילה, ונמשכה ערלתו בשער גיהנם, שהרי כמה רשעים כאן שבאין על הגויה ומילתן ניכרת כבראשונה.

והנפ"מ בין שתי השיטות הוא, האם יש

זכר וטמאה שבעת ימים וגו' וביום השמיני ימול בשר ערלתו". ורואים מזה, שכל המילה הוא תוצאה מזה שיש טמאה בעולם, עי"ז נולד התינוק עם ערלה, ויש מצות ברית מילה לחתוך הערלה ולהסיר הזהמא מהתינוק.

וזהו 'צערא דינוקא', הכוונה העיקרית בזה איננה על הצער שיש לתינוק ע"י החיתוך, כי תינוק קטן בן שמונה ימים כמעט ואינו מרגיש צער מזה, רק הכוונה הוא שיש צער למה עוד לא נעשה התיקון השלם, דאז יולד התינוק מתחילה בלי ערלה וזהמא, ולכן אי אפשר לומר שהשמחה במעונו בסעודת ברית, כיון שכל הברית הוא תוצאה מחטא עץ הדעת.

והנה אברהם אבינו, ע"י עבודתו הגדולה זיכך את עצמו בקדושה וטהרה, עד שנעשה נקי לגמרי מהזהמא ופגם חטא עץ הדעת. ולכן היה סבור שלא היה שייך אצלו מצות ברית, ולכן לא קיים מצוה זו מעצמו עד שנתגלה אליו השי"ת ואמר לו (בראשית יז:א) "אני א-ל שדי התהלך לפני והיה תמים", כלומר, שכדי שהוא יגיע להתמימות והשלמות האמיתית, הוא כן צריך לקיים מצות ברית מילה, למרות עבודתו הגדולה וזיכוכו הנוראה כל ימיו.

אברהם אבינו מוציא את הרשעים מן הגיהנם

והנה איתא בגמ' (עירובין יט.) שאברהם אבינו יושב על פתח של גיהנם, ומעלה מהגיהנם את כל הרשעים שנכנסו בחייהם בבריתו של אברהם אבינו, חוץ מישראל שבא על בת עובד כוכבים, דמשכה ערלתו, ואין אברהם מכיר שהוא יהודי, דכיון דמשכה ערלתו דומה עליו כמי שלא נימול, ולכן אינו מוציאו מגיהנם.

ויש להבין למה בדוקא ישראל הבא על בת גוי, זהו העבירה היחידית הגורם שאברהם

ואת **בנה** דייקא, כי בישראל הולד נקרא בנה של האמה. אבל אברהם אבינו לסברתו סבר שהוא כבן נח, וממילא נחשב ישמעאל כבנו, כי בעכו"ם הלך אחר הזכר, וזהו "וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות **בנו**" דייקא.

ואמר לו ה', "אל ירע בעיניך על הנער" דייקא, ולא אמר 'על **בנך**', "כל אשר תאמר אליך שרה וגו'", פירוש, שסברתה אמת שאינו בנך, ורק "ביצחק יקרא **לך** זרע" - לך דייקא, שהוא דוקא מיוחס אחריו. "וגם את **בן** האמה" דייקא, "לגוי אשימנו, כי" אעפ"כ "זרעך הוא", כלומר, אף דלדינא אינו מיוחס אחריו ואינו קרוי בנך, מ"מ לכבודך אעשה דמכל מקום זרעך הוא, ע"כ. וכעין זה מפרש האור החיים הק' בקצרה.

הטעם שרק מי שעבר וגשא בת גוי אין אברהם אבינו מוציאו מן הגיהנום

ועפ"ז יש לומר דבאמת קיים אברהם אבינו מצות מילה עוד קודם שנצטווה, כשם שקיים כל התורה כולה קודם שנצטווה, רק היות שהיה בו בחינת בא על בת גוי, ע"י נישואיו עם הגר המצרית, שהרי השי"ת הכריע שאברהם אבינו נחשב כישראל גמור ולא כבן נח, לכן נעשה בו בחינת משכה ערלתו.

והרי נתבאר שיש שיטה שמי שנמשכה ערלתו ע"י ביאתו על גויה, יש לו תקנה ע"י ברית מילה חדשה, או עכ"פ הטפת דם ברית. ולכן ציוהו השי"ת עתה לפני לידת יצחק שיחזור וימול עצמו, כדי שירד ממנו הפגם של נמשכה ערלתו, ויהיה 'תמים' - 'התהלך לפני והיה תמים', וכך יוולד יצחק בקדושה ובטהרה. [נמובן שכל זה רק בדרך פלפול, אך אליבא דאמת לא שייך לומר דברים כאלו על אברהם אבינו, שהיה בו ח"ו פגם של בא על גוי, ונמשכה ערלתו, הס מלהזכיר].

ולפ"ז מובן למה דוקא מי שיש בו הפגם של

להפושע עצה ותקנה שיכירנו אברהם אבינו בשער הגיהנום? לפי הסוברים שכן נעשה במציאות וטבע שנמשכה ערלתו, אם כן יש לו תקנה, שהוא יכול לעשות ברית מילה חדשה, או עכ"פ להטיף דם ברית, וממילא יכירנו אברהם אבינו. אך להסוברים שהוא ענין רוחני, ורק בעולם העליון הוא נעשה נמשכה ערלתו, אם כן אין לזה תקנה.

מה היה הויכוח בין אברהם לשרה אודות ישמעאל

והנה בהמשך הפרשה נאמר (כא:ט-יג) "ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק. ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני יצחק. וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו. ויאמר אלקים אל אברהם אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה כי ביצחק יקרא לך זרע. וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא".

ויש להבין מה היה כאן הויכוח בין אברהם אבינו לשרה אמנו. ומבאר הערבי נחל (וירא דרוש י') דהנה ידוע (ע"י פר"ד דרושים א-ג') דהאבות הקדושים לרוב צדקתם, יצאו מכלל בני נח אף שלא ניתנה תורה. אמנם אברהם אבינו לרוב ענותנותו, לא מצא את עצמו שיהיה ראוי לזה, שיצא מכלל בני נח. אבל שרה שידעה כחו של אברהם אבינו, הבינה שדין ישראל עליו.

והנה קי"ל (אהע"ז סי' ד' ס"ז) בעכו"ם הלך אחר הזכר, אבל בישראל, ולד הנולד משפחה ונכרית קרוי בנה ואין הולכים אחר הזכר, ואינו בנו לא לירושה ולא לשום דבר (שם סי' ח' ס"ה).

ולבן, כשישמעאל התקוטט עם יצחק עבור הירושה, אמרה שרה "גרש את האמה הזאת

והפריעה כשרה אף בכלי היכי דאי אפשר בציפורן.

והנה כל זה לשיטת הגמרא, שלא ניתנה מצות פריעה עד ימות יהושע בן נון. אמנם רש"י (בראשית יז:כה) מביא שיטת המדרש (ב"ר מ"ח) שבאמת כבר ניתנה מצות פריעה לאברהם, אלא שאצל אברהם אבינו בעצמו לא היה שייך מצות פריעה, לפי שכבר היה זקן, וכבר נתמעך, אבל ישמעאל עשה פריעה.

וע"פ כל זה יש לומר עוד, שבאמת קיים אברהם אבינו מצות מילה עוד קודם שנצטווה, כשם שקיים כל התורה כולה קודם שנצטווה, רק שלא קיים מצוות הפריעה, ולזה ציווהו עתה השי"ת, לפי שיטת המדרש, שיקיים מצוות הפריעה. והיות שאליבא דהמהר"ץ חיות, מי שמל ולא פרע, יש לו להטיף דם ברית לפני שעושה הפריעה, לכן ציווהו השי"ת על המילה, כלומר שיעשה הטפת דם ברית. ובסוף לא עשה רק הטפת דם ברית, ולא את עצם הפריעה, כיון שזה לא היה שייך אצלו, מחמת שהיה זקן, כמו שפירש"י.

בחדשי כבשי דרחמנא למח לך

בהמשך פרשתן נאמר (בראשית כא:א-ב) "וזה"פקד את שרה כאשר אמר ויעש ה' לשרה כאשר דיבר. ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקוניו למועד אשר דיבר אותו אלקים".

אפשר לבאר עפ"י שמסופר בגמרא (ברכות י). שהקב"ה הביא יסורים על חזקיהו המלך משום שהיה חייב מיתה בידי שמים על שלא עסק בפריה ורביה, והשי"ת אמר לישעי' הנביא שילך לבקר את החולה. כאשר הגיע אליו ישעי', אמר לו (ישעי' לח:א) "כה אמר ה' צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה". אמר ליה חזקיהו, מאי כולי האי, מה עשיתי שנגזר עלי

בא על בת גוי, אין אברהם אבינו מכירו כיהודי ולכן אינו מעלהו מהגיהנם. כיון שראה עד היכן הדברים מגיעים, שהשי"ת ציווהו לפני לידת יצחק לחזור ולמול עצמו, ועכ"פ להטיף דם ברית, כדי להוריד ממנו הפגם של נמשכה ערלתו, ורק אז יוכל להקים את העם היהודי ע"י לידת יצחק. ולכן מי שעובר על זה, ובא על בת גוי ונמשכה ערלתו, אין אברהם מכירו כיהודי.

למי ניתנה מצות פריעה -

לאברהם אבינו או ליהושע בן נון

והנה איתא בגמרא (יבמות עא:) לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו, ורק ליהושע בן נון ניתנה, שנאמר (יהושע ה:ב) "בעת ההיא אמר ה' אל יהושע עשה לך חרבות צורים וגו'". וקשה, שהרי הפריעה יש לעשות בהציפורן דוקא, ולמה נעשית הפריעה בימי יהושע בחרבות צורים שהוא כלי.

ומתריץ המהר"ץ חיות, דשאני התם דחשיבי כולוהו כתינוק שגולד מהול, כיון שכבר עשו המילה קודם, רק שלא היה בה פריעה ולכן זה לא חשיב מילה, כי מל ולא פרע כאילו לא מל, וממילא הוצרכו להטפת דם מילה לפני הפריעה. וזהו החרבות צורים דהוה ביהושע, לצורך הטפת דם המילה שלפני הפריעה, אבל לעולם עצם הפריעה צריך להיות דוקא ע"י ציפורן.

אמנם בשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' ס"ה אות י"ב) חולק על המהר"ץ חיות, דהמל ולא פרע א"צ הטפת דם ברית לפני הפריעה, רק הא דהוצרך יהושע לחרבות צורים יש לומר כפשוטו משום דבגדולים אי אפשר לחתוך עור הפריעה בציפורן, שהעור קשה, ועל כן צריך לחתוך את עור הפריעה בכלי, וכן עושים במילת גרים, ובפרט באלו שנימולו כבר. ובדאי שהפריעה בציפורן אין זה לעיכובא,

אצלו כן עשה השי"ת שלא יוליד משרה בן רק לזקוניו, כשכבר יהיה קדוש וטהור עד מאד, כדי שיוכל להקים את כלל ישראל בקדושה ובטהרה.

ובכמו שאמרו בגמרא (נדרים לב:) בתחילה כתיב 'אברהם' שעולה רמ"ג, ובסוף כתיב 'אברהם' שעולה רמ"ח. בתחילה המליכו הקב"ה על מאתים וארבעים ושלושה איברים, ולבסוף המליכו על מאתים וארבעים ושמונה איברים, אלו הן - שתי עינים, ושתי אזנים, וראש הגוייה. ורואים מזה, שאברהם אבינו לעת זקוניו נתקדש ביותר, ושלט על כל איבריו ממש.

ואפשר לבאר דזהו כוונת הפסוק "ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקוניו" - רק אברהם אבינו היה מותר לחכות ולא להוליד עד לזקוניו, כי "למועד אשר דיבר אותו אלקים", כך הזמין לו השי"ת שלא יוליד עד ימי זקוניו, כיון שהוא צריך להקים את הכלל ישראל. אבל שאר האנשים אסור להם לחכות בנישואיהם לימי הזקנה, אפילו אם יש להם בזה חשבונות גדולים לשם שמים, כי בהדי כבשי דרחמנא למה לך.

יעזור השי"ת, שנזכה לכל ההשפעות טובות, ונזכה לבנים כשרים ומהוגנים, ולהגאולה השלימה במהרה בימינו, אמן.

עונש חמור כל כך? אמר ליה, משום דלא עסקת בפריה ורביה! שלא נשא חזקיהו אשה.

אמר ליה חזקיהו, היתה לי סיבה טובה שלא לישא אשה, משום שראיתי ברוח הקודש שיצאו ממני צאצאים שאינם הגונים. אמר ליה ישעי', בהדי כבשי דרחמנא למה לך? מה לך לעסוק בדברי נסתרות של הקב"ה. מה שנצטוית הינך חייב לקיימו, ומה דניחא קמיה קוב"ה - ליעבד. אמר ל' חזקיהו, עתה תן לי את בתך לאשה, אפשר יגרום צירוף זכויותינו, ויצאו ממני בנים מהוגנים.

ויש להבין מה היה באמת סברת חזקיהו, וכי בשביל שראה ברוח הקודש שהבנים לא יהיו מהוגנים, לכן סבר שהותרה לו ח"ו לבטל מצות עשה של פריה ורביה. ומבאר היערות דבש, שחזקיהו חשב שישא אשה רק בעת זקנותו, כשכבר יהיה קדוש עד מאד, ורחוק מהנאות ותאוות גשמיות, וזה יגרום שהבנים יצאו מהוגנים וטובים. והוכיחו הנביא, בהדי כבשי דרחמנא למה לך, אפילו כשיש כוונה טובה אין לדחות את מצות פריה ורביה לעת הזקנה,^א כי מאן יימר שאז כן יוכל לשנות את הדבר ולהוליד בנים מהוגנים.

הטעם שאברהם אבינו הוליד בן רק לזקוניו

אמנם כל זה בכלל האנשים, אבל אברהם אבינו שהיה צריך להקים את הכלל ישראל,



^א כשהיו נכנסים לכ"ק הישועות משה מ'ויזניץ זי"ע הורים שיש להם בנים מבוגרים, היה שואלם למה עדיין אינם מחפשים שידוך עבור בניהם. ענו ההורים, שהבנים עדיין לא מוכנים לנישואין. היה שואל אותם הישועות משה, "מה עם יהודה בן תימא?" וכוונתו היה על דברי יהודה בן תימא במשנה (אבות ה:כא) בן שמונה עשרה לחופה. אם יהודה בן תימא אומר כך, זהו סימן שהבנים כן מוכנים לחופה כבר בהיותם בן שמונה עשרה, ואין לעכב שידוכם עבור התירוץ הדחוק הזה, שהם עוד לא מוכנים.

שנת תשפ"ה

ליל ש"ק חת"ק

חסידים תורתן משתמרת ומלאכתם מתברכת

ויש להמתיק הענין בהקדם דברי הגמרא (ברכות לב:) ת"ר, חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת, וחזורין ושוהין שעה אחת. ופריך בגמרא, וכי מאחר ששוהין תשע שעות בתפלה, תורתן האיך משתמרת - הרי זקוקים לחזרה לשם זכרון, ומלאכתן האיך נעשית? ומתרץ, אלא מתוך שחסידים הם תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת. ובירושלמי (ברכות פ"ד ה"ד) מוסיף מתוך שחסידים היו ברכה ניתנה בתורתן.

ופי' העיון יעקב: תורתן היאך משתמרת - שואל רק כיצד תורתן משתמרת, ולא תורתן אימתי נלמדת? משום שאלו שנהגו כן היו חסידים, ולא עם הארץ חסיד, ובודאי אפוא שקודם שהתחילו בהנהגת חסידות זו מילאו את כריסם בש"ס ובפוסקים, ורק לאחר מכן התחילו לנהוג בחסידות. לכן שואל רק תורתן היאך משתמרת, לחזור ולשמר תלמודם.

לומדים בזמן מועט

מה שאחרים לומדים בשעות ארוכות

ושמעתי מכ"ק אבי אדמו"ר שליט"א שאכן הכוונה כאן לתורתן אימתי נלמדת, שכן משתמרת מלשון משמרת נפה. יש סינון מיוחד בתורתן של חסידים - אותה יגיעה מרובה שאחרים צריכין לה בכדי לברר השמרים והפסולת, עד שיגיעו לייח הצלול, יינה של תורה, החסידים אינם צריכין לה, כי מתוך שחסידים הם זוכין לסייעתא דשמיא מיוחדת שיכונו לאמיתיה של תורה תיכף בתחילת הלימוד, כך שמספיקים בזמן מועט מה שאחרים לומדים בשעות ארוכות.

"ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ: כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו" (יח:יח-ט).

יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו

ויש לדייק בלשון הכתוב ושמרו דרך הוי'. מה שייך שמירה הרי כבר אמר שיעשו צדקה ומשפט, וכן מצינו 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא' (מלאכי ב:ז). ובגמ' (מו"ק יז.) אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב 'כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא'? אם דומה הרב למלאך ה' - יבקשו תורה מפיו, ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיו. וצ"ב.

שפתי כהן ישמרו דעת

ופי' המלבי"ם, 'כי שפתי כהן ישמרו דעת' שהלמודים שלמד לאחרים בשפתיו. שלמד את העם מדברים שחקר עליהם בשכלו שזה גדר הדעת שמורה על דברים שידעם בעצמו בידיעה ברורה, וזה מיוחס להשפתיים כנ"ל. שעז"א 'כי שפתי כהן'. הם היו שומרים דעת, לידע הכל בידיעה ברורה, ונגד דברים שקבל בקבלה בעיני חכמה שאין עליה מופתי הדעת שזה מיוחס אל הפה. 'תורה יבקשו מפיהו', כי הוא קבל תורה הכתובה והמסורה וממנו יבקשו המקבלים ממנו. 'כי מלאך ה' צבאות הוא', כי הוא שליח ה' ומלאכו. אם לאצור בלבו הקבלה והתורה שנתנה מסיני. אם לשמור דעת קדושים ברוח ה' עליו:

וזהו מה שכתב הישמח משה (פ' תולדות) לבאר מה שאמרו חז"ל (חגיגה טו:): מאי דכתיב "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא"? אם דומה הרב למלאך ה' צבאות, יבקשו תורה מפיהו, ואם לאו, אל יבקשו תורה מפיהו.

איזהו חכם הלומד מכל אדם

וקשה טובא, א) דסותר לדברי רבי דאמר (אבות פ"ד מ"א) איזהו חכם הלומד מכל אדם. ב) דא"כ לעולם לא ילמד תורה, דאיך ימצא איש כמלאך. וגם אם המצא ימצא, הוא אחד מאלף, וגם לאו כל אדם יוכל להבחין מיהו האיש הדומה למלאך ומי לא.

אך באמת בודאי יש ללמוד מכל אדם, רק יש חילוק בין 'חכם' לתלמיד חכם'. כי המתאחד עם החכמה, הוא נקרא 'חכם', משא"כ המקבל מן החכמה ואינו מתאחד עם החכמה, הוא רק 'תלמיד חכם'. ובודאי, מי שמתאחד עם החכמה, דבריו עושים רושם גדול בלב השומע.

רק אם הוא בגדר מלאך, יבקשו תורה 'מפיהו' דוקא, רוצה לומר, אף דבר שכבר שמע בשמו מאיש אחר, יבקשו מפיהו, שיחזור וישמע ממנו דוקא, כי אינו דומה השומע מפי התלמיד לשומע מפי הרב (ע"פ כתובות קיא). כי דוקא השומע מפי הרב, דבריו עושים רושם בקרבו. ולכן, אם הרב הוא בבחינת 'חכם', ומלאך ואיש אלוקי, יש לבקש התורה 'מפיהו' דוקא. אבל אם אינו דומה למלאך, אין צורך לבקש התורה 'מפיהו' דוקא, ר"ל שאין צורך לחזור שישמע דוקא מפיהו, כי מה גבר בגוברין, ודי אם ישמע דבריו מפי אחר שאומר בשמו, ע"כ.

דברים היוצאים מן הלב שהוא ירא וחרד נכנסים ללב ומלהיבים כאש

ובמז שכתב בחידושי חתם סופר (ב"ב כא.)

ובידוע שרבי אהרן הגדול היה מחזיר אנשים בתשובה בכח דיבורו. פעם פגע באדם אחד שהיה רחוק מאד, ולא עזרו דיבוריו עד שתפסו בדש (lapel) בגדו ונענע אותו באמרו עד מתי תתגלגל כך בעולם? ואז התעורר הלה ושב בתשובה שלימה. וכן בניגון זה יש גם רוממות וכיסופים וגם כח לטלטל את האדם ולהשיבו לשרשו.

וזהו ה' בחינת אברהם אבינו, "כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך הוי'" (בראשית יח:ט), מלשון משמרת את דרך הוי'.

הצדיק מתנהג עם הקב"ה חוץ לטבע אנושי

ואולי עוד להמתיק בהקדם דברי החת"ס עה"פ "אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'", הנה שם הוי' רומז על שינוי טבעו של עולם, משא"כ בשם שד"י שמנהיג בדרך הטבע. כפי' רמב"ן בפסוק "ושמי ה' לא נודעתי להם" (שמות ו:א), וכי טוב אם אין הקב"ה צריך לשנות הטבעים, אלא מתנהג עם הצדיק בניסים נסתרים בדרך הטבע.

אמנם הצדיק מתנהג עם הקב"ה חוץ לטבע אנושי כרשב"י וחבריו, ודלא כר' ישמעאל (ברכות לה:). נמצא הצדיק נוהג עם השי"ת שלא בטבע במדרגת שם הוי', ואמנם הקב"ה מתנהג עמם בניסים דרך הטבע בשם שד"י. ע"כ יצוה ביתו ובניו אחריו ושמרו דרך הוי'.

למשל יתן סיוע להמסייעים לבאים לטהר, וכן לצדיקים של כל דור לפעול נסים ונפלאות וכיוצא, כדי שיתקברו בני' להבורא ברוך הוא. וזה 'השיבנו ה' כו' ונשובה'. וזה "יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך", פי' כאילו יחלנו לך קודם היה בא בטוב, כמ"ש 'אשה כי תזריע', כן מה שיבוא ממך חסד יהיה 'אשר יחלנו לך' ודוק. וכן "לעושה נפלאות גדולות לברו" (תהלים קלו: ד) גם בלא מ"נ, כל"ח הוא ג"כ כן ודו"ק.

ובזה ניתן לפרש "ושמרו דרך הוי" כדברי החת"ס דקאי על הצדיק - ההנהגה שהצדיק עושה עם השי"ת. אבל מי הנותן לך כח לעשות חיל, החסדך עלינו כאשר יחלנו לך, זה סוף הפסוק "למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו".

השי"ת ירחם וישפיע רחמים וחסדים לנו ולכל ישראל בכל משאלות לבנו לטובה, ונוכח לישועת ה' כהרף עין בבנים ובני בנים חיים וקיימים, חיי אריכי ומזוני ריחי חנא וחסדא וסייעתא דשמיא, ובקרוב נזכה לגאולה שלימה בב"א.

ית"ש שלא בטבע. ור"ת "שמרו דרך ז'" אותיות שד"י, שהקב"ה יתנהג עמהם בהנהגת שד"י. [תצדק].

לפעול נסים כדי שיתקברו בני'

והנה הרבי הקדוש החוזה מלובלין זי"ע (זאת זכרון קצ"א) עה"פ "יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך" (תהלים לג: כב). דהנה פירשנו ע"פ "שובו אלי [ואשובה עליכם]" (מלאכי ג: ז) כו' וכתוב "השיבנו ה' אליך ונשובה" (איכה ה: כא) - האיך יתקיימו ב' הפסוקים כי הם רוח הקודש.

אך קשה באמת, הלוא הקב"ה "חפץ חסד הוא" (מכא: ז: יח), יחזור הוא בעצמו אותנו בתשובה כמו שאנו אומרים השיבנו. והתירוצו, דכתיב "אשה כי תזריע וילדה זכר" (ויקרא יב: ב), כן גם כאן - אם יבוא תחילה מאתנו יהיה טוב יותר וגאולה שלימה בפרהסיא ברחמים גדולים. ע"כ אמר יתברך 'שובו אלי' כו'. ואנחנו מבקשים 'השיבנו ה' אליך' בהצנע להיות 'ונשובה', כי אתה הכל יכול שתהיה מלמעלה ותהיה נקרא מלמטה.



סעודת רעוד"ר

אגרא דכלה: שלא נמצא מפורש בתוה"ק הנס של אברהם אבינו ע"ה אור כשדים

אולי הכוונה שיש ב' הבחינות עפר ואפר. והראשון להסביר ענין אפר בהקדם דברי אגרא דכלה (פ' נח) הנה מה שלא נמצא מפורש בתוה"ק הנס של אברהם אבינו ע"ה רק ברמז "אני ד' אשר הוצאתיך מאור כשדים" (בראשית טו: ז), י"ל להורות מעלת אבינו אברהם שהאכה שאהב את השי" ויעשה רצונו בכל עניניו כמבואר לפנינו אח"כ

"ואנכי עפר ואפר" - אפר פרה ועפר סוטה

"ואנכי עפר ואפר" (יח: כז). ופירש רש"י, וכבר הייתי ראוי להיות עפר ע"י המלכים ואפר ע"י נמרוד, לולי רחמך אשר עמדו לי, עד כאן. ובגמ' (סוטה יז). דרש רבא, בשכר שאמר אברהם 'ואנכי עפר ואפר' זכו בניו לשתי מצוות - אפר פרה ועפר סוטה. וליחשב נמי עפר כסוי הדם? התם הכשר מצוה איכא, הנאה ליכא.

את הארגז, חזונו דמלו עפרא. בעא מלכא למקטלינהו לכולהו נרצה המלך בכעסו להרוג את כל היהודים, אמר: קא מחייבו בי יהודאי. אמר [נחום בליכו]: 'גם זו לטובה'.

אתא אליהו, אדמי ליה כחד מינייהו. א"ל: דלמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבוהון הוא, דכי הוה שדי, עפרא הוה סייפיה, גילי הוה גירי [שכאשר היה אברהם זורק עפר על אויביו - היה העפר הופך לחרבות, וכאשר היה זורק על אויביו קש - היה הופך לחיצים], דכתיב "יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו" (ישעי' מא:ב). הוויא חדא מדינתא דלא מצו למיכבשה [היתה מדינה אחת, שלא היו יכולים חילותיו של הקיסר לכבשה], בדקו מיניה וכבשוה [בדקו מאותו עפר, שזרקו ממנו על חיל אותה מדינה, וכך הצליחו לכבשה]. עיילו לבי גנוזה ומלוהו לסיפטיה אבנים טובות ומרגליות, ושדרוהו ביקרא רבה.

כי אתו, ביתו בההוא דיורא [בדרך חזרה, שוב לן נחום באותו מלון]. אמרו ליה: מאי אתית בהדך דעבדי לך יקרא כולי האי [מה הבאת איתך לבית הקיסר, שעשו לך כבוד גדול כזה]? אמר להו: מאי דשקלי מהכא אמטי להתם [מה שנטלתי עמי מכאן - הבאתי לשם, לבית הקיסר. שמחו בני הבית, ואמרו בלבם: העפר שביטינו בנוי עליו - עפר פלאים הוא! כדאי להרוס את הבית, ולקחת את כל העפר שתחתיו לבית הקיסר!] סתרו לדייריהו, ואמטינהו לבי מלכא. אמרו ליה: האי עפרא דאייתי הכא מדידן הוא [העפר שהובא לכאן קודם לכן משלנו הוא, והנה הבאנו לך עוד מאותו עפר!] בדקוה, ולא אשכחוה, וקטלינהו להנך דיוראי [בני בית].

המהרש"א בחידושי אגדות על אתר: גם זו לטובה - כה"ג אמרינן פ' הוראה (ברכות ס:),

בתורתנו לא היה עבור שהצילו מכבשן האש והציל את נפשו, רק בגין דאיהו רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין והוא עצם החיות, ומדרך החלק להשתוקק אל הכל. והנה להיות שהשיג איך שהוא חלק מאלקותו ית', על כן נכסף ונשתוקק להימשך אחריו בכל עניינו.

אהבתו היתה אמיתית בלי שום טעם

ואילו היה מבואר בתורה הענין הנפלא והנס המפורסם, היינו אומרים שהפלגת אהבה של אברהם היה עבור שהצילו, וגם זה לא מיקרי אהבה שלימה, כי דבר זה נראה כאוהב את עצמו - שאוהב את הש"י עבור שהציל את נפשו. על כן אינו מבואר בתורה שום סיבה לאהבת אברהם, רק אהבתו היתה אמיתית בלי שום טעם, רק כדרך החלק את הכל והבן. ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו. עכ"פ זה מבואר ענין אפר פרה מ"מ לא זה הביא אברהם.

עפר ע"י המלכים בחינת גם זו לטובה

ויש עוד בחינה כיוצא בזה והיא בבחינת עפר, עפר ע"י המלכים. והנה הגמרא (תענית כא.) ואמאי קרו ליה נחום איש גם זו, דכל מילתא דהוה סלקא ליה, אמר 'גם זו לטובה'. זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר. אמרו: מאן ייזיל? ייזיל נחום איש גם זו, דמלומד בניסין הוא.

שדרו בידיה מלא סיפא [שלחו בידו מלא הארגז] דאבנים טובות ומרגליות. אזל, בת בההוא דירה [לן בדרך בבית מלון]. בליליא קמו הנך דיוראי ושקלינהו לסיפטיה ומלונתו עפרא [נטלו את הארגז, הוציאו את מה שהיה בתוכו ונטלו לעצמם, ומלאו את הארגז בעפר מחצר ביתם, והחזירוהו למקומו, כאילו לא אירע דבר. כי מטא התם [כאשר הגיע נחום לשם, לבית הקיסר והגיש את התשורה לקיסר], ושרינהו לסיפא [פתחו המשרתים

ודמעין בדמעין הוי מין במינו, ואין מן הראוי שיתבטל. אולם אם לא היו שוים בטעמם, דמעין שלנו עם דמעין דעשו, שפיר היו בטלין כמו מין כשאנו מינו. והנה עשו בכה על שנטל ממנו יעקב ברכת עוה"ז, ואנחנו אילו היינו בוכים לתכלית השלימות בשביל גלות השכינה, אזי שפיר היו מתבטלין דמעין דעשו שהיו לצורך עוה"ז, בדמעות שלנו שהם לצורך גבוה עוה"ב. לא כן אם כוונתנו ג"כ לצורך עוה"ז.

וז"ש "וישכן ישראל בטח", כן ה' ראוי להיות, ומפני מה אנחנו עדיין "בדד" וישובים זה זמן רב? התיירץ, "עין יעקב", מה שאנו בוכים "אל ארץ דגן ותירוש" - בשביל עוה"ז, והו"ל מין במינו עם דמעות של עשו, ומש"ה אינם בטלים, עכת"ד ודפח"ח. [ובאמת יש לעיין בזה כיון דלא קיי"ל אלא דבטיל בס'].

יגיע כפיך כי תאכל

הצד השווה בין שני בטחונות אלו הוא כדברי הרה"ק רבי מנחם מענדל השרף מקאצק זי"ע שלמד מן הפסוק (תהלים קכח:ב) "יגיע כפיך כי תאכל", שבעסק הפרנסה צריך להיזהר ביותר שרק הידים יתעסקו ויתייגעו בהשתדלות הפרנסה, לאפוקי שלא יהיו הראש והמחשבה שקועים בהם. ולהכי דייק קרא וכתב 'יגיע כפיך כי תאכל', 'כפיך' דייקא שבידיו יתעסק בפרנסה, ולא יהא ראשו טרוד בדאגת הפרנסה. ועליו מסיים קרא 'אשריך' בעולם הזה 'וטוב לך' לעוה"ב.

וזהו העיקר לא להיות שקוע בארציות - די קאפ אין די ערד, אלא להיות העכער. 'סולם' גי' 'ממן' מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. וזהו העיקר. וזהו הב' בחינות עפר ואפר, ומשו"ז יש בזה אפר לטהר שזה אמונה, ועפר שמבטל העשה לך.

דלעולם יהא אדם רגיל לומר כל מה דעבדין מן שמיא לטב הוא, ומייתי לה התם מקראי וכו'.

בינה לעתים ועין אליהו: ביאור גם זו לטובה

ובס' עין אליהו (שם סוף מס' תענית) לבאר החילוק בין 'אורה' ל'שמחה' - צדיקים לאורה וישרים לשמחה עפ"י הגמ' הנ"ל כדברי הבינה לעתים, שיש שתי בחינות של טוב, אחת כמו שזורעין הגרעין שבתחילה יורקב הגרעין, וא"כ לפי הנראה הוא רע אבל לבסוף יהיה טוב מזה, שיצמח ויגדל. ויש טוב שהוא טוב בעתו. והנה זה שמחויב אדם לומר 'כל מה דעביד רחמנא לטב הוא דעביד' ר"ל שלבסוף יהיה טוב, אף שעתה הוא רע, ונחום איש גם זו לא אמר שלבסוף יהיה טוב, אלא אמר גם זו לטובה, ר"ל שגם כעת הוא טוב.

הגלות ממשיך עד שיתבטלו הג' דמעות של עשו

ונבאר קצת ביותר ונקדים פי' עוד פסוקים בדרך שאלה ותשובה ובעניני תפילה. ומהם הפסוק (דברים לג:כח) "וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש וגו'", שפי' הגאון המלבי"ם ז"ל, בשם גדול א' (והגדת ערבי פסחים הביאו בשם הגאון רבי יעקב יצחק זצ"ל"ה מגיד וואדסלאוב) דידוע (מדרש תנחומא פי' תולדות רמז קט"ו) דבשביל ג' דמעות של עשו אשר הוריד, אנחנו בגלות עד דיתבטלין אינן דמעין, וכ"ה בזוהר (ח"ב פי' שמות י"ב ע"ב). וקשה הרי כמה אלפי רבוא פעמים, כבר הורידו כנחל דמעה בני ישראל, בפרט בימים הקדושים, וכי עדיין לא נתבטלו אותן ג' דמעות.

דמעות שלנו הו"ל מין במינו עם דמעות של עשו ולפיכך אינם בטלים

והשיב בזה, דר"ס ס"ל מין במינו לא בטל,

ועד"ז מבואר ענין רבי משה הדרשן אפר פרה לתקן כי זה מתקן החטא. החטא הי' רצונות של עריות וכן ע"ז, כדאי' ר"ת של עבודה זרה גילוי עריות לשון הרע. והנה בפרשת פרה אדומה שהיא המצוה שבאה לתיקון חטא העגל, כמו שמביא רש"י (במדבר יט:כב) תבא האם ותקנח צואת בנה, נאמר "זאת התורה אדם כי ימות באהל" (שם:יד), ודרשו חז"ל בגמ' (ברכות סג:), שבת פג:), אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה.

וצריך להבין מה הקשר בין ענין זה של מסירות נפש לתורה לפרשה של פרה אדומה. ויתכן לבאר, שהואיל ומצות פרה אדומה היא תיקון לחטא העגל שנעשה ע"י הערב רב. ומאחר ונקודת הרע של הערב רב היא ביטול תורה ופריקת עול, כמו שכתב הגר"א. על כן בפרשת פרה אדומה מוצאים את ענין ממית עצמו עליה, שזה עמל התורה מתוך ביטול עולם הזה – היפך ביטול תורה של הערב רב.

השי"ת ירחם שיושפע רחמים רבים ונוכה לבטוח בה' אלקינו, "והבוטח בה' חסד יסובבנו" (תהלים לב:י), אור חדש על ציון תאיר, ונוכה בקרוב במהרה לאורו בב"א.

מדוע בא המלאך שבא להפוך את סדום אצל אברהם אבינו

ובכ"ש (כה:י) "כי על כן עברתם על עבדכם", נראה לפרש על דרך ששמעתי מחותני הרב החסיד הקדוש ר' איציק מראדוויל נ"י, שהקשה על אותו המלאך שבא להפוך את סדום, מאיזה צורך היה לו להיות אצל אברהם אבינו? ותירץ על דרך דאיתא אברהם אבינו ע"ה בגמרא (פסחים מב:), עה"פ "אמלאה החרבה" (יחזקאל כו:ב) שלא נתמלאה ירושלים אלא מחורבנה של צור (עי' רש"י בראשית כה:כג), ד"זה לעומת זה עשה האלקים" (קהלת ז:יד).

והנה ענין סדום היתה הקליפה להשביית אורח, וכמ"ש חז"ל שמדתו של אברהם ע"ה איש חסד היה מכניס אורחים בהתנגדות לסדום. וכל העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד (אבות פ"ד מ"א) ונברא מלאך מאותו המצוה. והנה אז בשעת חליו ונפשו חשקה לעשות מצוה נברא ממנו מלאך שהיה מדתו חסד ההפוך ממדתו של סדום. ולכן אמרו ואחד להפוך את סדום, דאז נברא זה המלאך. וזו שביקש אברהם שיאכלו אצלו, "כי על כן עברתם על עבדכם" (יח:ה), כלומר דאם לא כן מה היה צריך לשליחות המלאך של הפיכת סדום אצל אברהם, וק"ל (הובא בספה"ק ראשי בשמים פ' וירא).

שיעורי הלכה

ד' מרחשון שנת תשפ"ה לפ"ק

הלכות קריאת שמע - או"ח סי' נ"ט

יוצר אור ובורא חושך

שו"ע ס"א "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם יוצר אור ובורא חושך, תיקנו להזכיר מדת לילה ביום להוציא מלצ האפיקורסים שאומרים שמי שצבר אור לא צבר חושך".

תר"י: להוציא מלב האפיקורסים שמי שברא אור לא ברא חושך

מקור ההלכה הוא בתלמידי רבינו יונה (ברכות ה: ד"ה מדת), וז"ל: יש ששואלין למה צריך לומר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום, הלא די כשיאמר מדת יום ביום ומדת לילה בלילה. והיה אומר הרב רבי אליהו הגרפתי ז"ל שטעם הדבר משום דאמרינן בגמרא (עי' סנהדרין לט., חולין פז.) ההוא מינאה דאמר לר' מי שצבר אור לא צבר חושך ומי שצבר חושך לא צבר אור, שנאמר 'יוצר אור ובורא חושך' (ישעי' מה:ז), כלומר ממה

שלא אמר 'יוצר אור וחשך', משמע שכל אחד ואחד היה לו צורא לצדו. אמר ליה, שוטה שפיל לסיפיה דקרא, 'ה' צבאות שמו' (עי' עמוס ד:יג), שהוא לצדו צרא הכל. וע"כ אנו אומרים מדת יום בלילה ומדת לילה ביום, להודיע שצורא אחד צרא הכל. עכ"ל.

מהר"י אבוהב: שלא יהי נראה שהחושך רע

והבית יוסף מציא עוד טעם אחר בשם מהר"י אבוהב, שאם לא היינו מזכירים מדת לילה ביום, אלא היו מזכירין 'ברוך אתה ה' יוצר אור' לחוד היה נראה שהחושך רע [ובשביל כך מברך לה' ונותן לו הודאה שנתן לנו היום], ואינו כן שהכל עשה יפה בעתו. [והעיר עליו: לפי דבריו, לא היינו צריכים להזכיר מדת יום בלילה, אלא אידי דמזכירין מדת לילה ביום.^א וכנראה שלכן לא העתיק טעמו בשו"ע].

^א בפרישה (סק"א) הביא דברי מהר"י אבוהב ופירשה כך: שאם לא היינו מזכירים מדת לילה ביום, אלא היו מברכין 'ברוך אתה ה' יוצר אור' לחוד, היה משמע שהחושך רע. ובשביל כך מברך לה' ונותן לו הודאה שנתן לנו היום ולא לילה תמיד, כי החושך רע.

והוא הדין בלילה, אם היה מברך ברוך אתה ה' אשר בדברו מעריב ערבים היה משמע שאנו נותנים תודה לה' שנתן לנו הלילה ולא האור, כי הלילה הוא מנוחה לכל, והיה משמע שהאור רע. לכן צריך לברך תמיד בהזכרת שניהם. זו כוונת מהר"י אבוהב. ובית יוסף לא הבין דבריו כן, ומשום הכי הקשה עליו לדבריו לא היינו צריכין להזכיר בלילה מדת יום ע"ש, אבל זה עיקר. עכ"ד.

יבורא חושך - שמברך על הרעה בשמחה
כמו על הטובה

ויש בזה עוד יותר עומק, שגם על מה שנראה כחושך נריך לברך ולהודות ולשבח כמו על האור. וכמו שאמרו חז"ל (ברכות נד.) חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה וכו'. ומפרש בגמרא (שם ס:) לקבל הרעה בשמחה כשם ששמח בטובה, כי שניהם מאת ה' לטובה.²

ומצינו בחז"ל (סוכה כט.) ישראל מונין ללזנה ואומות העולם מונין לחמה. כי הלזנה מתחדשת תמיד, וכן בני ישראל יש להם תמיד התחדשות כמו הלזנה שמתחדשת בכל חודש, כן בני ישראל א' יעדער חודש א' יעדער גוטער מינוט אדער א' גוטער געלעגנהייט, איז ער זיך מתחדש און הייבט זיך אויף.

כשאומר 'יוצר אור' ימשמש בתש"י
וכשאומר 'יבורא חושך' ימשמש בתש"ד

בבאר היטב (סק"א) "כשאומר יוצר אור ימשמש בתפילה של יד, וכשאומר יוצר חושך ימשמש בתפילה של ראש". ענין זה מקורו ע"פ האר"י הק"ל.³

ביאור שייכות יוצר אור לתש"י
ויבורא חושך לתש"ד

ויש להבין מהו השייכות למשמש בתפילין של יד כשאומר 'יוצר אור', ובתפילין של

ראש כשאומר 'יבורא חושך'. האר"י הק' מבאר הקשר בין תפילין של יד ליוצר אור, ותפילין של ראש לבורא חושך, דיוצר אור הוא בצריאה, והוא דרגה למטה מתפילין של ראש, ולכן אסור לקחת רצועה מתש"ר לתש"י, [(סי' מ"ב ס"א) אסור לשנות תפילין של ראש וכו', אפילו ליקח רצועה מהם וליתן בשל יד אסור, מפני שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה וכו']. והנה בעולם הצריאה יתכן שיש לנו עדיין השגה, אבל בתפילין של ראש כבר לית מחשבה תפיסא ביה כלל, וכלפי השגה שלנו הוא בחינת 'יבורא חושך'.

ויש להוסיף בזה לפי שביארנו לעיל בדברי מהר"י אצוהב לקבל הרעה בשמחה כמו הטוב. כי הנה יש דברים שהאדם יכול להשיג בשכלו, אבל יש דברים שהם גבוה מהשגת האדם, שאינו יכול להבין ולהשיג עומק הדברים. והנה עולם גבוה הרבה יותר מהשגת האדם, וכמו אמונה שהוא מעל השכל. 'יוצר אור' ווען עס איז לעכטיג פאר א מענטש פארשטייט ער, אצער עס איז דא העכער פון דעם, וואס לגבי דער מענטש איז עס חושך, אצער באמת איז עס אסאך העכערע מדריגה, נאר ער איז דאס נישט משיג, פאר דעם הייסט עס ביי איהם א חושך.

² עי' אור החיים (שמות כח:א) עה"פ "ואתה הקרב אליך", ומסילת ישרים (פי"ט). וע"ע תניא (פכ"ו).

³ בספר הכוונות איתא, שביוצר אור ימשמש בשל יד, ובגאל ישראל ימשמש בשל ראש. ובליקוטי מהרי"ח מציין לעיין בזה"ק (ח"ג ק"כ ע"ב) דצלותא דמיושב [דהוא יוצר אור] לקבל תפילין של יד, וצלותא דמעומד [שמו"ע] לקבל תפילין של ראש. אולם בסידור האר"י ובמשנת חסידים אי' שימשמש בתפילין של יד ב'יוצר אור' ובתפילין של ראש ב'בורא חושך'.

'יוצר' וצין 'אור' כי היכי דלא ישתמע 'יוצר' מעריצים ומקדישים כולם במ"ס, ויש גורסים צנו"ן. והאומרים צריכים להפסיק צין 'ממליכים' ל'את שם הקל המלך'. 'רצון קוניהס' ולא 'רצון קונס' (לחס רב סי' א', וכ"כ האר"י ז"ל וע"ת ורוב פוסקים), ויש אומרים רצון קונס (עי' עט"ז). והמגן אברהם (סק"צ) כתב 'מעריצים ומקדישים וממליכים' כולם במ"ס ולא צנו"ן (דיני מהרי"ו סי' ל"ד).¹

אמירת קדושת יוצר בישיבה

ועוד מציא המג"א (שם), כתוב בספר הקנה קדושה זו יאמר דוקא מיושב. ומנהיגיו לשבת משך כל צרכת יוצר אור.

טעה בפתיחה באמצע או בסיום הברכה
לא יצא

שו"ע ס"ז "אם טעה ואמר 'אשר דצרו מעריב ערבים', ונזכר מיד ואמר 'יוצר אור', וגם סיים 'יוצר המאורות' יא. אבל אם אמר 'דצרו מעריב ערבים' ולא אמר 'יוצר אור', או לא סיים 'יוצר המאורות' לא יא. ואם אמר 'יוצר אור ובורא חושך אשר דצרו מעריב ערבים', וגם סיים

'יוצר אור' זה קרוב ללבו, שהלכז אכן מציין הדבר, ולכן מממשש בתפילין של יד. וכשאומר 'בורא חושך' מממשש בתפילין של ראש, שהוא דרגה יותר גבוה ומעל השכל.

ובטעמי המנהגים (סי' קע"ז קו"א) כתב השייכות שצא לרמו שלא נברא היום והלילה רק כדי לקיים 'והגית צו יומם ולילה' (יהושע א:ח), ולא יאבד א' מהן צשינה וצאכילה ושתיה ודברים צטלים, אלא דצברי תורה ותפלה.

המכוון בברכת יוצר, בשמו"ע ובברהמ"ז
ניצול מכל רע

בעטרת זקנים: הנה מצינו בצרכת יוצר אור וצתפלת שמונה עשרה¹ וצברהמ"ז יש כל א"צ חוץ מן ק', לומר לך שכל המכוון באלו הג' אין שטן ואין פגע רע ולא שום מקטרג – אף, שף, קף וכו' שולט בתפילתו ולא גם צסעודתו (אמ"ז מהרי"ל).²

דיוקים בנוסח ברכת יוצר אור

בדברי הפוסקים מלאנו כאן דיוקים בנוסח צרכת יוצר, ונזכיר כמה מהם צצאר היטב (סק"א) צריך להפסיק צין

¹ סיפר כ"ק אדמו"ח מאלכסנדר שליט"א, שפעם שאל הרב מטשעבין צצ"ל לילד היכן יש אות ה' בשמונה עשרה, ולא ידע להשיב. אמר לו הרב מטשעבין כי אכן אין בכל השמונה עשרה, ורק באלקי צצור מוזכר 'ואחרי צצותיך תדרוך נפשי'.

² שמעתי מיהודי שכאשר היה ילד בחיידר אמר להם המלמד דבר זה. ואח"כ בשנות הזעם כאשר עמד בשורה של מי לחיים ומי למות ה"י נזכר בדבר, וקיבל על עצמו לכוון בכל אלו הג', ואכן זכה להינצל ממות לחיים בחסדי ה', ונשאר לצד החיים. ומאז משך כל ימי חייו התאמץ מאד לכוון בכל אלו השלשה.

¹ וראה עוד מה שהרחבנו במשנת השבוע פ' נח תש"פ.

דעת הגר"א כהרשב"א שהכל תלוי בחתימה ויש לציין לדעת הגר"א (המובא בציאור הלכה ד"ה ולא אמר) שהשיג על פסק השו"ע בכמה ראיות, ופסק לעיקר כדעת הרשב"א המובא בבית יוסף דתלוי רק בחתימת הצרכה לצד, שאם חתם כדין ינא.¹

טעה בברכת יוצר

ולא נזכר עד שהתחיל אהבה רבה

ועוד פסק המגן אברהם (שם) שאם לא נזכר טעה בצרכה יוצר אור עד שגמר אהבה רבה, לא יפסיק אלא יאמר יוצר אור אחר שמונה עשרה, דסדר צרכות אינו מעכב (כמ"ש בסי' ס').

אמנם המשנה ברורה (סק"ז) הכריע להלכה כדעת דרך החיים בשם הרשב"א, שאם טעה ולא נזכר עד שהתחיל אהבה רבה, לא יפסיק בינתים, רק יסיים כסדר צרכה אהבה רבה, ואח"כ יאמר צרכה יוצר אור קודם קריאת שמע.

מעריב ערבים לא ינא. הג"ה, והוא הדין אם לא אמר תחילה רק יוצר אור, אם סיים מעריב ערבים לא ינא. אבל אם סיים יוצר המאורות, כיון שפתח יוצר אור ינא אע"פ שהפסיק במעריב ערבים".

המגן אברהם (סק"א) הקשה, דכאן מבואר שאע"פ שסיים כדינו, כיון שתחילתו ואמנעו לא היו כדין לא ינא. ואילו בסי' ר"ט (ס"ב) מבואר דאם סיים כדין ינא, דשם מיירי צמי שלקח כוס מים ואמר בא"י אמ"ה צפה"ג, ותוך כדי דיבור נזכר טעה וסיים 'שהכל נהי' בדברו, אע"ג דלא הוי שם רק הסיום לצד כראוי.

ותי' המג"א דהתם מטבע קצר הוא, אבל הכא חיקנו מטבע ארוך, ורק הסיום לצד היה כראוי, הרי שינה ממטבע שטבעו חכמים, דהמטבע הוא ארוך דהיינו פתיחה וחתימה, והוא קצרו שלא אמר רק החתימה לצד, ולכן לא ינא.

¹ ומהאי טעמא כתב המשנה ברורה (סי' קי"ז ס"ה ד"ה אם, סי' קי"ט ס"ג ד"ה אם) שגם בתפלת שמונה עשרה אם חיסר קטע באחת מהברכות, אפילו דבר שהוא מעיקר הברכה, כגון שחיסר ענין קיבוץ גלויות בברכת תקע בשופר, אם חתם הברכה כהוגן לדעת הגר"א הנ"ל יצא ידי חובה.

ניצוצי הדף

זבחים מ"ה ע"א

עכו"ם לאו בני הרצאה נינהו ואין מביאים נסכים

פרשת נסכים: ננסח את שאלתנו בנוסח של רש"י בתחילת פרשתנו למה נסמכה פרשת הנסכים לפרשת המרגלים. הרבה מהראשונים הרמב"ן הראב"ע רבנו בחיי ועוד, רואים את הסמיכות של פרשת הנסכים לפ' המרגלים, לפי שהיו ישראל נואשים מכניסתם לארץ, וחששו שלאחר ארבעים שנה יחטאו שוב הבנים וייענשו בגלות וטלטולים נוספים. לכן ראה הקב"ה לנחמם, כי בצוותו אותם במצוות הארץ הבטיחם שגלוי לפניו שיבואו ויירשו אותה.

בעל הטורים מתייחס לסמיכות פרשת הנסכים למלחמת המעפילים עם העמלקי והכנעני, ללמדך שנודרים במלחמה שבזכות הקרבנות היו מנצחים במלחמה, ועם הקרבנות חובה להביא נסכים. וכן בפרשת פנחס (במדבר כו:ז) לאחר שהזכירה התורה את המלחמה אשר יצא לפניהם, סמך מיד פרשת הקרבנות. ההשוואה לפרשת פנחס קצת צריכה עיון, שהרי שם לא מדובר בקרבנות נדר או נדבה, אלא בקרבנות המועדים.

רבינו עובדיה ספורנו מפרש את הסמיכות ומחדש, כי הלכות נסכים הם תוצאה ישירה של חטא המרגלים. ומעונינים מאד דבריו, הנה עד העגל היה הקרבן ריח ניחוח בזולת ללא מנחה ונסכים, כענין שמצאנו בהבל ובנח ובאברהם. וכענין 'וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים

לה' פרים' (שמות כד:לא). זולת זה ובחטאם בעגל הצריך מנחה ונסכים לעולת התמיד שהיא קרבן ציבור. ומאז שחטאו במרגלים הצריך מנחה ונסכים להכשיר גם קרבן יחיד. לדבריו שלשה שלבים היו בקרבנות עד חטא העגל.

וידוע שהגאון רבי מאיר אריק ז"ל שאל פעם בווינץ להאמרי אמת ז"ל, דמצינו בגמ' (יומא עא.) הוצאה לנסך יין על גבי המזבח, ימלא גורנן של תלמידי חכמים יין. ולמה לא מצאו עצה יותר פשוטה, שילמוד הלי' נסכים כדרך שאמרו בכל הקרבנות (מנחות קי.) כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם.

והשיב לו האמרי אמת דענין זה שהעוסק בתורת קרבן כאילו הקריבו למדנו ממקרא "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלוואים ולזבח השלמים" (ויקרא ז:לז), ובפסוק זה לא נזכרו נסכים. לכן לא שייך לקים בזמן הזה ניסוך היין, אלא בממלא גרונו של תלמידי חכמים יין. ונהנה ר' מאיר אריק הרבה מתשובה זו. אבל עדיין טעמא בעי למה דוקא בנסכים ליכא ענין זה של כל העוסק בו כאילו הקריבו.

ואיתא (זבחים מה:) לרצון להם - ת"ר, דם שנטמא וזרקא, בשוגג הורצה, ובעובד כוכבים אפי' בשוגג לא הורצה, מאי טעמא, לרצון להם כתיב ועובדי כוכבים לאו בני הרצאה הם. ופירש"י, לרצון להם - גבי ציץ כתיב. לאו בני הרצאה - להקב"ה הם שאינו מתרצה להם.

מִיָּהוּ בעמק המלך מתרץ לפי שנאמר ביום הראשון 'ויהי ערב ויהי בקר יום אחד' (בראשית א:ה). ולא כתיב 'ראשון', לפי כדאיתא שלא נבראו מלאכים אלא בשני. במדרש (כ"א א' ג') שלא יאמרו מיכאל מותח בדרומו גבריאל בצפונו, לכן לא היה רק 'אחד' מיוחד לבדו.

והנה איתא (חגיגה יד.) מכל דיבור של הקב"ה נברא ממנו מלאך. ואם כן אילו דיבר בפירוש היה נברא ממנו מלאך, והיה מקום לטעות ח"ו. ולזה לא היה מאמר בפועל רק מחשבה, שלא יהיה ממנו מלאך, ואז לא היה אפשר לברוא שום מלאך.

ובזו מובן דבמגילה (כא:.) מייתי ד' בראשית נמי מאמר הוא' מהאי קרא 'בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם' (תהלים לג:ו). דיש להבין למה מייתי כל הפסוק, דלתרץ ד'בראשית נמי מאמר הוא' סגי 'בדבר ה' שמים נעשו'. ולפי מה שכתבתי [מתרץ] הפסוק עצמו, כי 'בדבר ה' שמים נעשו' והיה בחינת דיבור רק דקות בסוד המחשבה. ואם תאמר למה לא כתב דיבור בפירוש במקום 'בראשית' כמו כל מאמרות, לכן מייתי 'וברוח פיו כל צבאם', שנברא ממנו מלאך בדיבור. אם כן לא היה אפשר שיהיה דיבור ממש, שא"כ [היה] נברא מלאך, וביום ראשון אי אפשר ליתן מקום לטעות.^א

והנה יש להמתיק דביום ראשון נמלך הקב"ה בנשמותיהן של צדיקים, וכדאי'

ופי' התורה תמימה (שמות כח: לח הערה כ"ט) ר"ל עובד כוכבים שהביא קרבן, דקי"ל שמקבלין מהם אין הציץ מרצה. ואפשר לפרש הלשון 'לאו בני הרצאה נינהו' כמו לאו בני גיטין וקידושין הם, והיינו שאין להם מצות ציץ בכלל, ולכן לא שייך בהו שירצה על הקרבן הנעשה בטומאה. ורש"י פירש בענין אחר. עכ"ל.

והנה לגבי קרבן מצינו לשון מופלא 'ריח ניחוח'. וכן חייב להקריב הקרבן לשם ריח לשם ניחוח (זבחים מו:). וברש"י (שמות כט: יח, ויקרא א:ט ועומ"ק) הביא דברי רז"ל (ספרי במדבר פסקא ק"ז) בפירוש 'ריח ניחוח' - נחת רוח לפני שאמרתי ונעשית רצוני. ויש להבין זה שאמרתי ונעשה רצוני

ובגמרא (ר"ה לב.) אין פותחין מעשרה. ופריך כנגד מי, ומשני כנגד עשרה מאמרות שנברא העולם. ופריך מאי ניהו 'ויאמר' דבראשית תשעה נינהו. ומשני, בראשית נמי מאמר הוא, שנאמר 'בדבר ה' שמים נעשו' (תהלים לג:ו), ע"כ.

בפיוט הגדה של פסח בספר ברכת שיר (להגרא"ל צינץ זצ"ל זי"ע) עשרה מי יודע וכו' עשרה דבריא. יראה כי עשרת הדברות נגד עשרה ועל זה בא השאלה עשרה מי יודע שיהיה 'עשרה' מאמרות. ועל כרחך 'בראשית נמי מאמר הוא', אם כן הא גופא קשה, למה לא כתב במקום 'בראשית' נמי מאמר 'ויאמר אלקים יהי שמים וארץ'.

^א ובזה מובן 'עשרה מי יודע עשרה אני יודע'. ואם תאמר עשרה מאמרות [בבריאת] שמים וארץ למה לא כתב מאמר בפירוש. [והתירוץ] כי ישראל ראו בחוש איך בדיבורו נברא מלאך. כי האר"י ז"ל פירש 'וכל העם רואים את הקולות' (שמות כ:ט) הם המלאכים הנבראים מדיבור. ואחר שראו שבדיבור קדשו נברא מלאך, אם כן שפיר 'עשרה' אני יודע, שנברא העולם ב'עשרה' מאמרות. ולי לא יקשה תשעה הוי, דיש לומר תירוצו הש"ס 'בראשית נמי מאמר הוא'. ואי קשיא ליה למה לא כתב מאמר זה אני יודע עשרה דבריא שנבראו מהם מלאכים, וביום ראשון לא היה אפשר לברוא מלאך, שלא יטעו שהמלאך סייע בבריאת שמים וארץ, ובאמת אחד אלקינו שבשמים ובארץ.

וזהו מה שאמרו (ב"ר שם) מחשבתן של ישראל קדמה למעשה בראשית. וזהו שאמר הכתוב "המה היוצרים יושבי נטעים עם המלך במלאכתו" (דהי"א ד: כג).

וזהו שרמזו חז"ל בחכמתם נמלך בנשמותיהם של צדיקים תחילה, הנה לפי דבריהם הנ"ל הנך רואה מעשה בראשית היה בלי אתערותא דלתתא כי אדם אין. אבל ההכנה שהיו ישראל מוכנים לצאת ולהוציא מעשיהם הטובים אל הפועל בכל דור ודור היה כעין אתערותא דלתתא, ותתבונן לפ"ו מה שכל אחד ואחד מישראל עושה איזה מצוה כעת מניח תפילין ומתעטף בציצית, זה היה במעשה בראשית בבחינת אתערותא דלתתא, הבן מאד (עי' ע"ח שער ח' פ"ו מ"ח).

והנה אפילו 'אנו מלאי עון ואתה מלא רחמים', הכוונה בהקדם דברי הוזה"ק (ח"ג פ' אחרי נ"ו ע"א) רבי יהודה פתח (תהלים קל: א) "שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'". תנינן בשעתא דברא קודשא בריך הוא עלמא למברי ב"נ אמליך באורייתא. אמרה קמיה, תבעי למברי האי ב"נ - זמין הוא למחטי קמך, זמין הוא לארגוזא קמך. אי תעביד ליה כעובדוי הא עלמא לא יכיל למיקם קמך, כ"ש ההוא ב"נ. א"ל וכי למגנא אתקרינא (שמות לד: ו) "א"ל רחום וחנון ארך אפים". וזה שאנו אומרים 'אנו מלאי עון', אבל על זה כבר אמר הקב"ה וכי בחינם איקרי רחום, וזהו 'ואתה מלא רחמים'.

אמנם המלאכים הם נבראו כבר אח"כ ביום שני, והם אמרו "מה אנוש כי תזכרנו" (תהלים ח: ה). כמו שהסכים הקב"ה עמהם לפני המבול שלא היו בני ישראל, אמנם זה לא היה רצון השי"ת אלא כבראשית ברא, בשביל ישראל, שעלה במחשבתו עוד לפני

בראשי"ת כמה ביאורים, וא' מהם בשביל ישראל, ובשביל התורה שנקרא ראשית. ובספה"ק בני יששכר (מאמרי השבתות מאמר ד') דהנה עפ"י דברי הרב הנ"ל כתב הרב הקדוש מו"ה חיים מטשערנאוויץ מנוחתו כבוד באה"ק זצוק"ל בספרו סידורו של שבת (שורש הראשון ענף א' עלה ז'), דמשום הכי אנו אומרים בנוסח התפלה והקידוש שהשבת הוא 'זכר למעשה בראשית', דכמו מעשה בראשית היה בלי אתערותא דלתתא כי אדם אין לעבוד (ע"ח שער ח' פ"ו מ"ח), כן מעשה הפעולות יום השבת הוא בלי אתערותא דלתתא, עיין שם.

והנה אמרו רז"ל (ב"ר פ"ח ז') במעשה בראשית נמלך בנשמותיהם של צדיקים תחילה. הכוונה נ"ל דהנה הש"י רצה לברוא עולם הנסיון והבחירה שיהיו כל הפעולות והמעשים נעשים כפי מעשה התחתונים הכל ע"י אתערותא דלתתא. הנה היה בהכרח שגם בראשית הבריאה יהיה ע"י אתערותא דלתתא, כי היסוד הוא שורש הכל. והאיך היה הדבר באפשרי, הרי לא היה אלא הוא ושמו בלבד.

על כן ישראל עלו במחשבה (ב"ר א' ד'), 'בראשית' בשביל ישראל שנקראו ראשית (ויק"ר ל"ו ד'). הנה כביכול שיער בחכמתו ית"ש איך שיהיה לו תענוג מעבודת ישראל בכל זמן ועיין אחר הבריאה, ובפרט מעבודת הצדיקים בכל דור ודור, ואצלו ית"ש שוין עבר ועתיד, הנה היה כביכול אצלו כאילו כבר עומדים ישראל בצדקתם ועובדים עבודתו, וזה היה מספיק לאיתערותא דלתתא הגם שהצדיקים ומעשיהם לא יצאו עדיין אל הפועל, כיון שהיו מוכנים לצאת אל הפועל זה היה כעין בחינת אתערותא דלתתא.

מעלת "שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהלים טז:ח) זהו כלל גדול בתורה וכו'. וכ"ש כשיבין האדם שמלך מלכי המלכים הקב"ה מלך גדול ונורא עומד עליו ורואה במעשיו, מיד יגיע אליו היראה כו' כמבואר בשו"ע (או"ח סי' א'). הרי האדם המבין שהקב"ה רואה כל מעשיו תמיד ומציץ עליו, הוא בטוח שלא ימרה פיו ולא יזוז מעבודתו, כי יראתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שורה עליו, ויודע שמלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה.

וזהו 'ועשית ציץ' לשון הסתכלות, שתעשה לך מדריגת ציץ, שתדע ותבין שהקב"ה מציץ מן החרכים עליך, ואין דבר נסתר מנגד עיניו, אז יהיה זהב טהור זהב - היראה תהיה טהורה ונקיה בלי שום תערובות, כמ"ש (תהלים יט:י) "יראת ה' טהורה".

אמנם לא כל אדם יוכל לאחוז בזה, כי אם בני עלייה והמה מועטים, וא"א להיות תמיד בדביקות הנפלא הזה, ונופל האדם ממדריגתו ושוכח בו חלילה. אך "כי שבע יפול צדיק וקם" (משלי כד:טז) כמבואר למעלה, וחוזר ומדבק אל ה'. כי אפילו הרשעים מלאים הרהורי תשובה ומתחרטים (עירובין יט). אף כי איש ישר הנופל ממדריגה תיכף שב אל ה' וממליך הקב"ה ע"ז במדריגות תחתונות, וזהו כבודו יתברך.

ועל זה נאמר (שמות יט:י) "ואתם תהיו לי ממלכת וגו'", ר"ל שתמליכו אותי על כל דרגין כמבואר למעלה. וזהו נקרא ציצית על שם "ויאחזני בציצית ראשי" (יחזקאל ח:ג) כמי שאוחז בציצית ראשו ומעלהו ממטה למעלה. ולכן נקרא נתן דצוציתא (שבת נו:), ע"י התשובה ששב הוא כמי שאוחז בציצית ראשו ומעלהו. ולכן ציץ לכהנא שהוא כה"ג המחשבה העליונה הזכה ודבוקה בשורשה

המלאכים שיבראו, ובני ישראל שאחר החטא ומתקרב בהכנעה. ומבקשים לרחום וחנן ארך אפים גו', לעורר י"ג מדות של רחמים, ואני אשכון את דכא וגדלות הכנעה וענוה ולא כגונב דעת עליון, זה היה חלק שהקב"ה איסתכל באורייתא וברא עלמא וכנ"ל ואימליך באורייתא.

וזהו הכוונה דעכו"ם לאו בני הרצאה נינהו, דאחר החטא אינם עושים תשובה, ואפילו עושים הרי אינו מועיל להם. ואפי' על שאמר קין עשיתי תשובה ונתפשרתי, אבל עוד לא היה לרצון, רק פשרה. משא"כ יהודי אחר הקרבן, כי כל אדם עשוי לעשות תשובה, אפילו אחד שהיה רשע כל ימיו, "אמש היה זה שנאווי לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא מודבק בשכינה אהוב ונחמד, קרוב וידיד" (רמב"ם פ"ז מהל' תשובה ה"ז-ז'). וזה הכוונה שאמרתי בריאת העולם שיברא העולם בראשית ברא גו' ונעשית רצוני. וכי בחנם אני נקרא חנון ורחום ארך אפים.

ואולי יש ביתור להמתיק הענין בהקדם דברי הרה"ק המאור עינים זי"ע (ליקוטים) עה"פ "ועשית ציץ זהב טהור ופתחת עליו פתוחי חותם קודש לה" (שמות כח:ל). ואמר בזוהר הק' ציץ לכהנא ציצית לשאר בני נשא. ויובן ע"פ פשוטו, כי הציץ מכפר על עזות מצח, דאומר ביה "ומצח אשה זונה היה לך וגו'" (ירמ' ג:ג). וכבר ידוע מאמרם ז"ל (מנחות מד.) בענין ההוא גברא דשמע שיש זונה בכרכי הים וכו' ובאו ארבע ציציותיו וטפחו לו על פניו וכו' וזה נמשך מזה שע"י הציץ דכהנא שמכפר על מצח אשה זונה, נמשך הכח אל הציצית דשאר בני נשא להצילם מיד אשה זונה, וכמעשה שהיה.

ועוד יבואר ע"פ דרך הנעלם, כי ידוע גודל

ולכן אמרו 'קודש' למ"ד למטה, כי סוד למ"ד מורה ע"ז וד"ל. ולכן אמר אני ראיתי ברומי, ר"ל אותו שמבני עלייה ברום המעלות במחשבה העליונה, שאינו זו מדביקות השם כתוב בו קודש לה' בשיטה אחת, שלא היה הקודש למטה רק דבוק תמיד לה' באמת ועלתה לו. והנה איש כזה אשר תמיד דבוק בה', כל מעשיו עושין רושם למעלה.

בי אמנם כל אדם בכל תנועותיו ועסקיו מעורר איזו כח. אם לטוב מעורר למעלה, ואם ח"ו להיפך מעורר להיפך. וכל דבר נחקק - אין לך מעשה קטן וגדול ודיבור קל שלא יהא נחקק במקום הראוי לו. והאדם הנקרא 'כהן גדול' האוחז במדרגות ציץ זהב טהור ולא סר מה', אז כל מעשיו נחקקים בעולמות העליונים ודבוקים בה'. וזהו 'פתחת עליו פתוחי חותם', שיעשה חקיקה כדבר הנחקק בחותם. ובאיזו מקום יהיה החקיקה, אמר 'קודש לה'', הקדושה העליונה הדבוקה בה' והבן.

ביראת ה' שעומד עליו ורואה ומציץ נקרא ציץ. ולשאר בני נשא ציצית נמשך למטה למדרגתם בחינת ציצית, ר"ל לאחוז בציצית ראשם לעלות משם ולהעלות עמהם המדרגות שלמטה ולהמליך הקב"ה בכל אתר. כמו שאמר הבעל שם טוב נבג"מ עה"פ "ובקשתם משם את ה' וגו' ומצאתם" (דברים ד:כט) 'משם' דייקא - במקום שהוא באיזה מדרגה שיהיה, משם תמצא את ה' אלקיך ויוכל להתדבק בה'.

ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (סוכה ה.) בציץ היה כתוב קודש לה' בשני שיטין. וא"ר יהושע בן לוי, אני ראיתי ברומי וכתוב קודש לה' בשיטה אחת. ובודאי לא יתכן שהברייתא יחלוק על האמת. אך שניהם אמת ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. כי האדם אשר נפל למדרגות תחתונים ואח"כ שב אל ה', הוא נרמז קודש לה' בשני שיטין. אמת כי קודש הוא לה', אך בשני שיטין היה, כי בתחילה היה הקודש למטה, ואח"כ העלהו למעלה לה'.



דף נ"ב ע"א

שללו הרוסים את התפילין שלו, ונתן לו אחד משכניו תפילין שהניחו לו הרוסים. והוא איש כפרי לא עלה על דעתו לבודקם, והניחם עד היום - אם צריך לקבל תשובה על שלא הניח תפילין של רש"י כדן זה כמה שנים.

והנה בתוספות מבואר, כי מי שעבר ולא הניח תפילין זמן מה, צריך כפרה ולהביא קרבן עולה. אך דן החזון נחום לומר שהתוס' דנים במי שלא הניח תפילין במזיד, וכמובא (ר"ה יז:) פושעי ישראל בגופן הם אלו שלא מניחים תפילין בראשם. וביארו

בסוגייתנו מבואר שקרבן עולה מכפרת. וביומא (לו.) מבארת הגמרא שעולה באה על ביטול מצות עשה, ועל איסור לא תעשה שניתק לעשה. וכתבו התוספות (שם ד"ה על) שקרבן עולה בא לכפר על עבירות שיש להן תקנה וריצוי במקום אחר, כגון שלא ישב בסוכה ולא הניח תפילין כמה ימים, שיכול לעשות סוכה ולהניח תפילין מהיום והלאה.

בחזון נחום (שו"ת ח"א סי' ז') נשאל מאדם שנתן את תפיליו לבדיקה, והתברר לו ששנים רבות הניח תפילין של ר"ת במקום תפילין של רש"י. וסיבת הדבר שבמלחמה

שכ"ג דימה שאלה דידן לשאלת הפמ"א. ברם לקושטא דמילתא נלפענ"ד בדבדידן לכו"ע לא צריך תשובה כלל, דהכא לא שוגג הוא אלא אנוס, ואונס רחמנא פטריה.

ועיין פנמ"א (ח"ב סי' מ"א וח"ג סי' י"ט) במי שאכל עוף, ואח"כ מצא אחד מי"ח טרפות, שאין צריך כפרה על מה שאכל, דהוה אונס. והביא רא"י ממשנה (פסחים ד.) ותוס' (ביצה כ"ה ד"ה אורח ארעא). ועיין עוד שו"ת חמדת שלמה (סי' א'), הביאו בפת"ש יו"ד סי' כ"ט אות א' ובשו"ת מהרש"ג ועוד אחרונים.

אמנם מלשון השו"ע (או"ח סי' ל"ב ס"כ) שכתב, צריך לדקדק בחסירות ויתרות, שאם חסר או יתר אות אחת פסולין, ונמצא המניחים אותם מברכין בכל יום ברכה לבטלה, וגם שרוי בכל יום בלא מצות תפילין. ונמצא עונש הסופר מרובה. נראה לכאורה דהעונש הוא על הסופר, אבל המניח אותם לא קיים מצות תפילין, שהרי כתב וגם שרוי בכל יום בלא מצות תפילין.

ורמזתי בתשובה הנ"ל אדברי השו"ע הנ"ל, אלא שסיימתי מאחר שלא נשאלתי על זה לא אטפל בו. ומיהו מ"מ חקרתי דילמא לענין לצאת ידי שמים, מעלה עליו הכתוב כאילו קיים המצוה, מטעם דחישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב, והכא אין לך נאנס גדול מזה.

והראיתי לדעת רא"י מדברי א"א להגאון מבוטשאטש, ומ"מ לא החלטתי כן מלשון השו"ע הנ"ל. ועוד נראה דבירושלמי אמרו אונס רחמנא פטריה אמרינן, אונס כמאן דעביד דמי לא אמרינן. עיין ירושלמי (קידושין פ' האומר וגיטין פ' מי שאחזו) והובא בר"ן קידושין וברשב"א גיטין, ועיין ש"ך (חור"מ סי' כ"א סק"ג) ורמב"ם (פ"ה משגות ה"ו ופ"כ מסנהדרין ה"ב). והא דאמרו חישב

התוס' (שבת מט. ד"ה כאלישע) שמדובר שם באותם העושים מחמת מרד, ומבזים המצות ושוחקים ברצועה שבידם ובראשם. ובאלו אמרו שצריכים להביא קרבן עולה לכפר על זדונם. אבל מי שלא הניח תפילין בשוגג, אינו צריך כפרה.

עוד כתב, שאין כלל להביא ראיה מחיוב קרבן עולה, שהרי (זבחים ז:) אמר רבא עולה דורון היא, שהרי אם לא עשה תשובה 'זבח רשעים תועבה' (משלי כא:כו). ואם עשה תשובה, הלוא שנינו בברייתא עבר על מצות עשה ועשה תשובה, לא זו משם עד שמוחלים לו. ופירש"י (שם ד"ה עולה) עולה דורון היא ואינה באה לכפר ממש, אלא אחר שכיפרה התשובה על העשה היא באה להקבלת פנים. כאדם שסרח במלך וריצהו ע"י פרקליטין, וכשבא להקביל פניו מביא דורון בידו. נמצא שעיקר הכפרה על ביטול עשה היא התשובה, ואין צריך עוד כפרה.

ולפיכך הכריע למעשה שכיון שלא עבר במזיד, ואפשר לדונו כשוגג, שלא ידע להבדיל בין תפילין דרש"י לר"ת. וגם יש לומר שהוא טועה בדבר מצוה. וכיון שמתאונן ומתחרט על זה שלא קיים מצות תפילין, הרי עושה תשובה, ובמצות עשה לא זו עד שמוחלים לו. לכן אינו צריך שום כפרה. ובכל זאת נכון שיתן איזה סכום לצדקה, ונרצה לו לכפר עליו.

ובשו"ת משנה הלכות (ח"ח סי' ט') יצא לחלק בין מי שקנה מסופר מפורסם ומוחזק בכשרות, אנוס הוא אם נמצאו התפילין פסולים, ואונס רחמנא פטריה, דמאי הו"ל למיעבד. ולכן פשוט דאין עליו דין של מבטל עשה שיצטרך תשובה. ואני להדיא כתבתי בספרי שם, לאחר שהבאתי דברי הפמ"א וז"ל, והנה עד הנה כתבתי לפ"מ

הוראה כל זמן שלא פסקו היפך דבריו. או כמו בית שמאי ובית הלל, למאן דאמר שעשו על פי הוראתם, כמבואר כל זה (יבמות יד. עירובין יג.). אבל בתפילין פסולין לכולא עלמא, אלא שהסופר שגג ולא ראה החסרון, כהאי גוונא ודאי דאינו בכלל מה שכתב השיבולי לקט, דכל איש מקבל שכר על מה שרואה בדעתו אם דעתו מכוון לשמים.

הנע עצמך, מי שחייב לאכול בשר ביום טוב, ואכל חלב בחשבו שהוא בשר כשר, או שהטעהו אדם ואכלו, אטו לא יתחייב חטאת. או למשל מי שטעה בפסח ויאכל חמץ לאכילת מצה. כמו כן פשוט דכל שהתפילין פסולין ליכא מצות תפילין. וכן עם החמץ לא הוה מצוה, ואדרבה עשה עבירה בשוגג וצריך כפרה.

אלא במקום שהוה ליה אונס ולא שוגג, אז פטור מדין אונס, דרחמנא פטריה. וכהאי גוונא יש לדון משום חישב לעשות מצוה ולא עשאה, דמעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, וכמו שכתבתי בס"ד בספרי (שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' א').

ובאמת עיין מה שכתב הטור (או"ח סי' ל"ב) וז"ל, וצריך לדקדק בחסירות ויתרות, שאם חיסר או יתר אות אחת מהן פסולין, ונמצאו המניחים אותם מברכים בכל יום ברכה לבטלה, וגם שרויים בכל יום בלא מצוות תפילין, ונמצא עונש הסופר מרובה, ע"כ. הנה מפורש דהם לא קיימו מצות תפילין אלא שאין להם עונש, אלא אדרבה עונש הסופר מרובה. וכבר ציינתי בספרי הנ"ל מדברי הטור הנ"ל, ודברי רב פעלים צריך עיון, גם יתר דבריו מה שפלפל לפ"ז צ"ע.

לעשות וכו' ישבתי במקום אחר דלא תקשה ליה מהא. עיי"ש.

והנה בשו"ת רב פעלים (ח"ד או"ח סי' ב'), במי שנתן תפילין למגיה לבדקם, וסמך עליו שהם כשרים והניחם, ונתברר שהיו פסולים, וכתב ברב פעלים שמ"מ יש לו שכר. והביא לעצמו ראה מספר שבלי הלקט (סי' ה') שכתב בשם גדול וזה לשונו, וכל איש מקבל שכר כל מה שרואה בדעתו, אם דעתו מכוון לשמים. שהרי אתה רואה שתפילין שתפרן בפשתן פסולין, כדאמרין בפרק אלו הן הלוקין (מכות יא.), אמר רב חזינן להו לתפילין דבי חביבי דתפירי בכיתנא, ולית הלכתא כוותיה. ובודאי ר' חייא הגדול, היה לו שכר תפילין כשאר החסידים, ואע"פ שתפירות בפשתן, עכ"ל.

והביאו החיד"א ז"ל בספר דבש לפי (מערכת כ' אות ד') ובספר לב חיים (ח"ב סי' י.). הרי דאפילו דכפי ההלכה היו התפילין פסולין, עכ"ז כל שלדעתו מכוין לשמים לקיים המצוה, יש לו שכר תפילין על כך. שוב פלפל בהא דאמרו (סוכה כח.) לר"י בן החורנית, אם כך היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימין וכו', ע"ש.

ובשו"ת משנה הלכות (ח"ח סי' ל') כתב ולפענ"ד לאחר בקשת סליחת הגאון ז"ל, הני לא דמי אהדרי. דהשבלי הלקט לא מיירי אלא במי שטעה בדבר הלכה ורואה בדעתו שכך ההלכה, אלא שאח"כ נתברר לו שההלכה אינו כך. וכהא מעשה דר' חייא הגדול שסבירא ליה להלכה שמותר לתפור תפילין בפשתן, ועשה כהלכה לפי דעתו, אלא שלא קיי"ל כוותיה, שפסקו חז"ל (מכות יא.) דצריכין גידין. והוה ליה בכלל

מערכת המשנה

ליקוטים קצרים מתוך שו"ת משנה הלכות ושאר ספרי רבינו הקדוש זי"ע
נערך ע"י הרב מרדכי צבי גינזבורג | אין ללמוד מכאן הלכה למעשה

במסגרת דף היומי

זבחים נ"ו ע"ב

ממשה שיתן להם, ואמר להם שלא יקבלו אא"כ ימולו, עי"ש. וכשיביקשו ממשה חלק מהקרבת פסח ה' כבר בלילה, דמשמע דהעיקוב לאכילה ה' שימולו, הא לאו הכי ה' יכולים לאכול מיד, ופסח אינו נאכל אלא בלילה, א"כ ה' כבר יו"ט. ודרך המילה ה' כמו שמבואר במדרש נשא, רואים דשרי למול ע"י שני מוהלים, שזה ימול וזה יפרע, ע"כ.

והקשה חכם אחד על המדרש הנ"ל, דהא אין מלין בלילה (יבמות עב.) וכת"ק, וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' רס"ב סע' א') עי"ש.

ורבינו בשו"ת משנה הלכות (חי"ט סי' קפ"ז) הקשה עוד, שהרי אין הפסח נאכל אלא למנויו, וא"כ אף שמלו עצמם מ"מ היאך אכלו מהקרבת פסח, הא לא נמנו על הקרבן כיון שהיו ערלים בעת שחיתט הקרבן פסח.

ותירץ רבינו דבאמת כאן ה' ענין של פיקוח נפש, כמו שמבואר במדרש שלא יכלו להריח מריח הפסח והוה ליה כמו הא עוברת שהריחה ביום כיפור (יומא פב:) עי"ש, ולכן היו מותרין לאכול [אף שאין הפסח נאכל אלא למנויו], אלא שלא רצה משה שיאכלו עד שימולו. וכיון ששלו פסח מצרים ה' לילה כיום יאיר (זוהר ח"ב ל"ח ע"א) ס"ל דמותר למול, או שהוראת שעה היתה.

והוסיף רבינו דיש לחקור במי שלא מל

משנה, הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים שחיתטן בכל מקום בעזרה, ודמן טעון מתנה אחת, ובלבד שיתן כנגד היסוד. שינה באכילתן וכו' הפסח אינו נאכל אלא בלילה, ואינו נאכל אלא עד חצות, ואינו נאכל אלא למנויו.

הנה בשו"ע (יו"ד סי' רס"ו סע' י"ד) איתא, יש ליזהר שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת - שזה ימול וזה יפרע, אלא המל הוא עצמו יפרע. הגה, ולא מצאתי ראייה לדבריו, ואדרבה נראה לי דשרי וכו' וכן מצאתי בספר התרומה ישן כתוב בקלף, שכתב בסוף הלכות שבת בהדיא דשרי. אמנם מצאתי בקובץ שיש לאסור, ועל כן טוב להחמיר לכתחילה אע"פ שמדינא נראה לי מה שכתבתי.

והנה בשו"ת יד אליהו (לובלין, סי' נ"א) כתב להוכיח כשיטת הרמ"א, והביא ראייה לזה מהא דאיתא במדרש רבה (פ' נשא י"א ג') משה מוהל ואהרן פורע ויהושע משקה, ויש אומרים יהושע מוהל ואהרן פורע ומשה משקה.

ועוד איתא במדרש רבה (פ' בא י"ט ה') אקרא ד"שימו איש חרבו" (שמות לב:ז), שהעבירו חרב חדה על בשרם למול לקרבן פסח, והיה זה ביום י"ד, אלא שהיו שם חלק קהל שמלו מיד שנצטוו, והיו אחרים שלא מלו עד שמושה צלה את הקרבן פסח, ולא יכלו לעמוד נגד הריח שהי' בהקרבתו, וביקשו

סכנה. וא"כ אין משם ראייה למצות מילה בעלמא.

ומדי דברי בענין אכילת קרבן פסח זכור אזכור מה שכתב בקונטרס משנה הלכות עה"ת (ויקרא שנת תשל"ז, מרשימת הג"ר שמואל קליין שליט"א). בגמ' פסחים (פה:) איתא, כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא. פירש"י, חבורות גדולות היו נמנין, עד שלא היו הפסח מגיע לכל אחד כי אם כזית מן הפסח, ע"כ. היינו להורות מיעוט תאוות אכילה, ובאכילה כזאת פקע איגרא, כי ע"י שיכניע חומרו אז יוכל להודות ולהלל לה' בלי שום מונע.

מחמת אונס או מחמת פשיעותא, ובליילה חלה עד למות, ואם ימות בלי מילה הרי הוא באיסור כרת - אי עדיף למולו בלילה. והגם שאין מלין בלילה, מ"מ גם ערל לא ימות שסוף סוף נכרתה ערלתו, אלא שלא קיים המצוה כתיקונה. או דילמא ימות בלא מילה.

והראשון נראה, דהגם שמת בלי מצות מילה, מ"מ לא מת ערל, דבכל אופן שנכרתה ערלתו הרי אין הוא ערל. ולפי זה אפשר לומר, דהני שמלו בלילה כיון שהיו בסכנת מות, עשו להם מה שיכלו שלא ימות ערלים, וכיון שמלו שוב לא היו ערלים ונתנו להם מהפסח כדין חולה שיש בו

ומי שילמוד במשנה הלכות
אי"ה אם יהי' לי זכות בעוה"ב
אשתדל להתפלל בעדו

מהקדמת שו"ת משנ"ה אהב' תשס"ט

הילולא דצדיקיא

הרה"ק רבי יחזקאל הכהן ראבינאוויץ זי"ע מראדומסק זי"ע
בעל כנסת יחזקאל
י"ח מרחשון תרע"א

רבינו יחזקאל הכהן נולד בשנת תרכ"ג (1863 למס'), לאביו הרה"ק רבי אברהם ישכר דב מראדומסק (Radomsko, Poland) זי"ע בעל 'חסד לאברהם', בנו של הרה"ק התפארת שלמה זי"ע. ילד כבן ארבע היה כאשר נסתלק זקנו הקדוש התפארת שלמה (נפטר כ"ט אדר תרכ"ז).

כבר בימי נעוריו ניכר עליו כי לגדולות ונצורות נועד. הוא הצטיין במידת ההתמדה, ושעות מרובות היה מסוגר בחדרו כשהוא הוגה בתורת ה'. רבינו היה תלמידו של אביו. גם הסתופף בצלם של הרה"ק רבי יחזקאל משינאווא (Szreniawa, Poland) זי"ע, והרה"ק רבי דוד משה מטשארטקוב (Chortkiv, Ukraine) זי"ע. רבינו נשא לאשה את מרת צביה פעסיא ארליך ע"ה.

על כס ההנהגה

עוד בחיי אביו כשהיה אברך צעיר, נתמנה לרב דק"ק נובופולא [נייפעלד, שדה חדש] (Nowopole, Poland) [מרחק של 100 מייל מראדומסק], ושמו הטוב הלך לפניו. רבים באו להוועץ עמו, ולשמע דבר ה' זו הלכה. גם היה מתכתב עם רבנים מפורסמים בפלופלא דאורייתא לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא. ביתו היה פתוח לרווחה בפני כל אחד ואחד, ורבינו קיבל כל אדם בסבר פנים יפות, מסייע ועוזר, מייעץ, ותומך בגשמיית וברוחנית.

ביום י"ג אלול שנת תרנ"ב (1892 למס') נסתלק אביו החסד לאברהם. רבינו לא רצה לקבל עליו את המשרה על שכמו למלא מקום אביו באדמו"רות, ולהנהיג את העדה, וטען: כי עטרת ההנהגה שייכת לאחיו הרה"ק רבי יעקב יוסף זי"ע אבד"ק קלאבוצק (Klobuck, Poland) בעל אמת ליעקב (שהיה צעיר ממונו), ואולם אחיו טען לעומתו: כי עטרת ההנהגה שייכת לאחיו הגדול ממונו. הויכוח נמשך עד ראש השנה, ובליל ראש השנה משלא הופיע אף אחד מהאחים הקדושים לערוך את השלחן, ציוותה אדם הרבנית על בנה הבכור - רבינו בתורת כיבוד אם, להכנס ולערוך את השלחן.

נמנו וגמרו לנסוע אל הרה"ק משינאווא זי"ע, וכהכרעתו כן יעשו. בהגיעם, נכנס רבינו ראשון אל הקודש פנימיה, ואז פנה אליו הרה"ק משינאווא בקריאה של חיבה: "ברוך הבא הרבי מראדומסק", ובזה הסמיכו איפוא להתיישב על כס האדמו"רות למלאות מקום אביו, והוא בן כ"ט שנים.

כשבא אחיו האמת ליעקב לראדומסק בהכנעה כחסיד, וראה פניו המאירות של רבינו, אמר: "אם היה יודע זאת לפני, שאם נתמנה אחד משמים לנהל עדת חסידים, נתוספים לו כדים עם יראת שמים, היה גם הוא מסכים לקבל האדמו"רות".

דרכי הנהגתו

רבינו נתיישב בעיר ראדומסק, והחל להנהיג את העדה על מי מנוחות. בימיו גדלה מאוד והתרחבה

חסידות ראדומסק, והעיר נהייתה לתל תלפיות שכל פיות פונים אליו לשם. גם החסידים שזכו עוד להסתופף בצלו של התפארת שלמה זי"ע, דבקו בו והתקשרו אליו בעבותות אהבה והערצה, ואמנם לא עשו דבר מקטן ועד גדול מבלי לשאול תחילה את פיו.

חולה במחלת הסוכר (diabetes) היה רבינו, בעקבות כך סבל יסורים, ועל יסוריו הקשים העיד בעצמו: "את היסורים שאני סובל אף אחד לא יכול להבין ולתאר אותם". אבל על אף מחלתו הקשה ממנה סבל, לא פסק מללמוד את שיעוריו הקבועים, ומלהתעניין תדיר במצבו הגשמי והרוחני של כל אחד ואחד, שכן התבלט רבינו ביותר במידת אהבת ישראל, שהיתה קבועה בו, ולכולם עזר וסייע, והיו הכל נהנים ממנו עצה ותושיה בכל.

וכה תיאר משמשו הרה"ח ר' שמואל זילברשטיין זצ"ל את דרכי הנהגתו: "הוא לימד לדעת אף שהיה כלוא בחדר לימודו עצור בד' אמות של הלכה, ובעבודתו ובמחשבתו הק' בעולמות העליונים, וביחד עם זה לא חדל לצאת ולבוא לפני הקהל להורות להם הדרך ילכו בה, ולשמור כבבת עינו את גופותיו ונשמותיו [של הקהל], לא הסתפק בחכמת עצמו לבד, רק היה גם למורה העם, הטה אזנו לדעת את דרכיו ומשאלותיו, ותיקן משלים הרבה ליישר את כל ענפי חייו עפ"י התורה".

סיפר הגה"ח רבי יעקב מנחם לאנגנער ז"ל: נהירנא ששמעתי פעם אחת ממורי ורבי הגאון רבי דוד משה הכהן הי"ד, חתנא דבי נשיאה של הרה"ק רבי שלמה חנוך מראדומסק זי"ע (בנו של רבינו), כי פעם אחת כאשר רצו להחליף או לכבס הטלית שהתפלל בו רבינו, סירב ואמר: "טלית זו וואס מען האט פארגאסן אסאך טרערין פאר יודן, אינו ראוי להניחה". והוסיף (אך איננו זוכר אם ג"כ משמו של הכנס"י או מדנפשיה) מעשה בבעל הט"ז שרצו ג"כ להחליף טליתו, וסירב באומרו: "טליתו תעיד עליו בבית דין של מעלה, כי מעולם לא עלתה על לבו מחשבה זרה בעת התפלה, ואף לא מחשבות בדברי תורה".

את כל כולו הקדיש עבור הכלל והפרט, ומוחסידי לא רצה ליהנות מאומו, זאת גם בזמנים בהם לא היו לו מעות לצרכי רפואה. את פרנסתו מצא בבית חרושת ללבנים, אותו ניהל בשותפות עם אחד מחסידיו.

פרנסי קהילת ראדומסק ביקשו למנות שו"ב חדש בעירם, ונחלקו הדיעות בתוך הקהל בני לבחור - מאיזו עדה. כשראה רבינו שאין מגיעים לכלל הכרעה, אמר שהוא יחליט מי יהיה השו"ב בראדומסק. הוא קרא להגאון רבי יעקב דוד ווינטרוב זצ"ל, מגדולי חסידי ראדומסק ואלכסנדר, ופקד עליו לברור ולחפש שו"ב. הגר"ד נסע על הוצאותיו הפרטיות לחפש בסביבה שו"ב מומחה ירא אלקים מרבים כפי שיאות לעיר גדולה ומיוחסת.

כיון שהמליצו בפניו על רבי אברהם יצחק בוטשן זצ"ל מחסידי גור מהעירייה הסמוכה [מרחק של 75 מייל] סוכנידאוו (Suchedniów, Poland), הזדרז וסר אליה כדי לתהות על קנקנו. הוא התערב בין התושבים שנחלקו כתות כתות, וחקר מפי בעלי פלוגתא מה דעתם על האיש ושיחו. כאשר שמע אותם מרננים אחריו בא הגר"ד במבוכה, אבל החליט שאינו מן היושר לנקוט עמדה ביחס לאיש אשר איננו מכירו. הלך איפוא אל השו"ב במעונו והציג את עצמו כשד"ר [שלוחא דרחמנא] הבא לאסוף מעות להכנסת כלה, כשהוא מתעניין אגב אורחא אם יוכל להתארח ימים אחדים בצל קורתו. קיבל אותו רבי אברהם יצחק בשמחה רבה, ונעשה לו אושפיזן משופרא דשופרי. יום אחרי יום

נכנס הגר"ד בדברים אתו קצת במילי דעלמא, וקצת בדברי תורה והלכה, עקב אחרי הליכותיו, ואין מתנהגים בני ביתו, גם השכיל לראות בלי משים כיצד הוא מעמיד את סכין השחיטה, ואם הוא אומן יד בבדיקות. ואת הכל עשה בכשרון ובחכמה יתירה לבל ירגישו בו, עד כי גמלה בנפשו ההחלטה, וגילה למארחו את הסוד: "מזל טוב, נבחרתם להיות שו"ב דקהילת ראדומסק". ומיד נסעו לראדומסק, ונתקבל רבי אברהם יצחק לשו"ב שם.

סיפר הגה"ח רבי נח וויינטרויב זצ"ל, מגדולי חסידי ראדומסק: אחרי חתונתי גרתי אצל גאלדא חנינא'ס בראדומסק. לא היה לי במה להתפרנס, והציעו לי לשכור חנות ברחוב בית הכנסת. סיפרתי זאת לאבי זצ"ל, ואמר לי: "לך ושאל את הרבי (רבינו)". הלכתי אליו, וסיפרתי לו הכל, ושאלתי אם אשכור את החנות, והשיב לי: "כן תשכור תיכף, ועוד היום תלך לדור בדירה החדשה, ותצא משם כליל". באתי וסיפרתי לאבי הקדוש זצ"ל, וכששמע כן, זרזני לצאת משם, ובעצמו סייע לזה. בשבת קודש הקרובה כבר גרתי בדירה החדשה, ובזה הלילה נשרף הבית של גאלדא חנינא'ס, וניצלתי. אחר איזה חדשים ראיתי שהחנות לא טובה עבורי, נכנסתי אל הקודש פנימה, וסיפרתי לרבי, ואמר לי: "די היית סוחר, שכור לך דירה אחרת", וידעתי בייחוד שרצה להצילי מאש.

(אוצרות החן פ' בשלח ד"ה ויאמינו)

סיפר הרה"ק רבי דוד משה הכהן זי"ע נכד רבינו, שסיפר לו הגאון רבי אלטר זצ"ל דומ"ץ בפאביאניץ (Pabianice, Poland) אשר בדידיה הו' עובדא, שהיה פעם אחת אצל רבינו לשאול בעצת קדשו, אם להדפיס את הספר 'מוחנה לוי' מאביו. רבינו השיבו: "מה יוכל להיות, או מפסידים שלשה רובל, או מרויחים שלשה רובל". הוא לא ירד לסוף דעתו של רבינו. הוא הדפיס את הספר, כשמכר הספרים עשה חשבון וראה שהפסיד שלשה רובל. היה לו עוד ספרים מכבר שלא הצליח למוכרם. אחרי תקופה קנו את הספרים, ונתקיימו דברי רבינו שהפסיד והרויח שלשה רובל.

(כתר תורה חודש אייר שנת תר"ץ)

הליכותיו בקודש

סדר יומו היה מלא וגדוש תורה ותפלה ומועשים טובים, שרשרת רצופה של עבודת שמים ואהבת ישראל. בכל לילה לפני השעה שלוש אחרי חצות, התעורר והתגבר כארי לעבודתו ית"ש. היה ממנהר בזריזות למקוה, יורד וטובל עולה ומסתפג, אחר את עצמו בגבורה ובתפארה לברך ברכת התורה, ופותח באמירת מזמורי תהלים מתוך חיות פנימית והתרגשות גדולה, עד שכל השומע - אם לבו לב אבן הוא נימוח, ואם ברזל הוא מתפוצץ. תוך כדי אמירה זו היה מסדר צבורים צבורים של מטבעות לפזר לצדקה לעניים בני טובים ותמכין דאורייתא, מתוך יחודים וכוונות עילאיות. אח"כ ישב לערוך תיקון חצות בבכי גדולה, וכשסיים התיישב ללמוד שיעורים כסדרן בגפ"ת מתוך גיעה והתעמקות עד שעה תשע בבוקר. אך קודם ללימוד נהג בכל יום להסתגר בחדרו שעה קלה ומתעסק שמה בעניינים כמזוסיים, לא בא איש בסודותיו.

אח"כ קודם התפלה נהג לטבול שנית במקוה, והתעטף בטלית ותפילין, והלך לביהמ"ד והתפלל עם הציבור בגילה וברעדה, וביותר ראו גודל התלהבותו ודיקותו כשהגיע לברכת יוצר אור, ולא יכול עוד לכבוש התלהבותו בקרבן, והרים קולו ברעש חרד ונמס לבו בקרבן מפחד ה' ומהדר גאון. בדרך כלל היה מתפלל במתינות בקול נעים וערב ומתוק מאד המעורר ומלהיב את לב כל השומעים.

מיד אחרי התפלה היה מקבל את האנשים הבאים להסתופף בצילו ולשאול בעצתו, כשהוא לבוש בטלית ובתפילין דרבינו תם, דבוק במחשבותיו הקדושות לאלקים. ועל האנשים אשר באו אל הקודש נפל פחד, רעדה גדולה אחזה בכל הניגשים, אפילו רק ליגע בקלאמקע של פתחו, וכל מי שנגע בכף המנעול שלו פשפש במעשיו. בבואם לתנות לפני אותו אוהב ישראל את אשר עם לבבם, מצאו בו אב רחמן ואח לצרה, וכאשר הושיט את ידו הקדושה למישהו בכדי לברכו, לחץ אותה נאמנה, והרגיש הלה כי גם לבו של הקדוש נתון עכשיו בידו. רבינו ישן רק שעה אחת, ובתוך השניה שמעו כמה פעמים שאמר תורה בהתלהבות נוראה ונפלאה, באשר מעולם לא נפרד מדביקותו גם בתוך השניה.

מה נהדר נורא היה המוראה הגדול בעת פתחו פי קדשו לומר תורה, ונתהפך ללפיד אש, וכשבא לומר תיבת 'יהודי' לא היה באפשרותו לומר הלאה מרוב דביקות, והיה שוהה בדביקותו זמן רב, וראו כמעט כלות נפשו הקדושה, והיה יוצא מפי כהן גדול כמה פעמים: "א יוד, א יוד", וכן לפעמים כשהגיע להוציא מפי תיבת 'שבת, שבת' ברגש ושמוחה עד להפליא, והשומעים נרעשו ונפחדו נבהלו ונדהמו מאוד".

פעם אחת שהה באיזה עיר, והיה אצלו סכום רב מאוד, ופיזור כל המעות לצדקה, עד שלא נשאר לו להוצאת הדרך. בהגיע לתחנת רכבת ביקש מאחד מחסידיו להלוות לו על הוצאת הנסיעה. (כתר תורה חודש אייר שנת תר"ץ)

רבינו הזהיר מאוד את אנשי ביתו ואת המסתופפים בצלו, שלא לקנות ולהרבות כלים חדשים [מאדערנע זאכען], ואמר שהוא מעצת היצר. (כתר תורה שם)

סיפר הרה"צ מקראסנא (Krasnoe, Belarus) זי"ע: רבינו צוה לאנשי ביתו לעשות לו מנעלי רחבים למעלה. ופעם כאשר היה בדיחא דעתי, אמר הטעם: "כי הנה כשהאדם קם באשמורת הבוקר לעבודת בוראו, מיד עומד היצה"ר לנגדו ומכניס בו קרירות ועצלות שלא ימהר כ"כ. והנה המנעלים שהם מכוונים רק כפי מדת הרגל, שיצטרך לעמוד ולשהות בלבישתו ובחליצתו זמן רב, ועי"ז יתקרב בו החיות דקדושה. ולכן אני מצוה ואומר לעשות המנעלים דוקא רחבים, כדי שלא אצטרך למשוך בו חצי שעה". כה היה בוער בקרבו ההתלהבות דקדושה וחריזתו לעבודת הבורא. (כתר תורה שם)

במאבק נגד אנשי ה'בונד'

בשנת תרס"ז (1907 למס') כאשר עמדו המותפרצים, ורצו לגדע קרן התורה, הסתכן רבינו נגדם ממש במסירות נפש. בעת ההיא התארגנו בפולין אנשים שפרקו מעליהם עול מלכות שמים ונקראו בשם 'הבונד' (Socialist Bund) אשר הפריעו לנהל חיים יהודיים כשרים. פעם אחת קרא רבינו לאסיפה את כל אנשי העיר, וצויה לנעול כל החנויות, וביקש שגם אנשי הבונד יופיעו. בבואם עם נשק ביד, הזהיר רבינו את אנשי העיר למנוע את הבנים והבנות מליך למועדון (club) של הבונד, ואל האנשים האלה קרא: "אפילו אם תהרגוני לא אחזל מלפעול נגדכם, הפסיקו להשחית את החיים היהודיים", ומיד צנח מותעלף. אח"כ כשחזר להכרתו ניגשו אליו אנשי הבונד לפייסו: "רבי, הרי לא ניגע בך לרעה ח"ו, למה התעלפת?" אך הוא בקולו החלוש המשיך לדבר אליהם באותו ענין: "דבר אחד אני מבקש מאתכם, שתתחייבו בחתימת ידכם לא להפריע עוד לחיים הדתיים בראדומסק". ודבריו הקדושים היו פיעל יוצא לטוב, כחפץ קדושתו וכחפץ התורה, כי דברים היוצאים מן הלב נכנסים ללב.

אחר מעשה זה ביקשו הגאון רבי אליהו חיים מייזל אב"ד לאדז' (Łódź, Poland) שיבוא גם לעירו, לפעול נגד אנשי הבונד, אך רבינו היה חולה וחלוש, ובני ביתו לא הניחוהו לנסוע.

אחרית ימיו

במוצאי יום הכיפורים שנת תרע"א (1910 למס'), בשנה אחרונה לימי חייו, שאל רבינו להאנשים היושבים סביב השלחן, אם זוכרים דברי כ"ק אביו זי"ע בעל חסד לאברהם במוצאי יום הכיפורים בשנה אחרונה לימי חייו, בעת הפרדו מעל השלחן. ואמר רבינו: שאביו אמר אז, שאף דאין הלכה כרבי דיום הכיפורים מכפר בלא תשובה, אמנם מי שיש לו אמונה שלימה שיום הכיפורים מכפר, זה כעצמו נחשב לו לתשובה, ויש בכח קדושת יום הכיפורים לכפר עליו".

בליל ש"ק האחרון לימי חייו פרשת חיי שרה תרע"א, אחר אמירת 'שלום עליכם', כאשר הגיע להפסק 'ותשחק ליום אחרון' חזר על הפסוק כמה וכמה פעמים, והיה לפלא כעיני השומעים. ואמנם היה זה יומו האחרון עלי אדמות. במוצאי שבת קודש י"ח מרחשון עלתה נשמתו הטהורה בסערה השמימה, אחרי חיים של מסירות נפש בעד כל אחד מישראל, בהיותו רק בן מ"ח שנים, ונטמן בראדומסק.

ספרו

רבינו השאיר אחריו ברכה, ספרו הקדוש 'כנסת יחזקאל', ח"ל בני הקדושים בהקדמתם: "אמרות טהורות מזוקק שבעתים, כשמש בצהריים וכו' אשר מדי שבת בשבתו, ומועד במועדו, בהתקבצו אליו עדרים עדרי צאן קדשים, להסתופף בצל קדשו, לשמוע לקח מפיו הק', ולהורות להם הדרך אשר ילכו בה בתורה ועבודה, ובעוצם קדושתו הופיע עליהם מאור תורתו הקדושה, להורות להם המעשה אשר יעשו. ואין לתאר בחרט אנוש גודל קדושתו והתלהבותו במפתח שפתיו לאמור חידושי תורה, ובלב השומעים עשו רושם, וירדו לחדרי בטנם, וכל אחד דמה בנפשו אשר אליו הדברים נוגעים, וגודל עבודתו במסירת נפש וכו'.

ובאשר שכל חפצו ומגמתו בחיים חיותו היה לנטוע ולהופיע בלב כל איש ישראל יראת ה' ואהבתו, מצאנו חוב בעצמנו להוציא לאור תעלומות, דבריו הקדושים אשר בהם הלהיב לב בני ישראל לעבוד הבורא ית"ש וליראה אותו. ובטח אשר דבריו הקדושים גם עתה יאירו ויעוררו את לבות בני", ובפרט אותם אשר זכו ליהנות ולהתבשר באור קדושת תורתו בחיים חיותו, וע"ז יהיה לאל לדינו לבוא להתקשרות הנפש אתו, וירק וישפיע עלינו השפעות טובות ברוחניות ובגשמיות".

צאצאיו

רבינו אחריו השאיר דורות ישרים ומבורכים, ואלו הן: בנו וממלא מקומו הרה"ק רבי שלמה חנוך זי"ע הי"ד, חתן דודו הרה"ק רבי משה אלימלך זי"ע בן בעל חסד לאברהם זי"ע. בנו הרה"ק רבי אלימלך אריה משידלוב (Szydłów, Poland) זי"ע הי"ד. בתו מרת הינדא ע"ה, אשת ש"ב הרה"ק רבי שלמה אלימלך הכהן ראבינאוויטש מאוויטשא (Zaborcze, Poland) זי"ע הי"ד, בן דודה הרה"ק רבי נתן נחום מקרימלוב (Kromolów, Poland) זי"ע, בן בעל חסד לאברהם. בתו מרת פריידא ע"ה, אשת הרה"ק רבי משה טווערסקי מקראסנא זי"ע הי"ד, נכד הרה"ק רבי מרדכי דב מהארנסטייפל (Hornostaipil, Ukraine) זי"ע. בתו מרת גיטל ע"ה, אשת הרה"ק רבי דוד האלברשטאם זי"ע הי"ד

דומ"ץ סוסנוביץ (Sosnowiec, Poland) בן הרה"ק רבי סיני מזמיגראד (Żmigród, Poland) זי"ע, בן הרה"ק רבי ברוך מוגארליץ (Gorlice, Poland) זי"ע. בתו מרת פרומעט לאה ע"ה, אשת הגאון רבי משה ווייס זצ"ל הי"ד דיין בלאדז'. בתו מרת ביילוש ע"ה, אשת הרה"ק רבי יואל טווערסקי זי"ע הי"ד, בן הרה"ק רבי יצחק מנחם נחום מראווע רוסקא (Rava-Ruska, Ukraine) נכד הרה"ק רבי יצחק מסקווירא (Skvyra, Ukraine) זי"ע, וחתן הרה"ק מהרי"ד מבעלזא (Belz, Ukraine) זי"ע.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מקורות: מלכות בית ראדומסק, הילולא קדישא



בעל תפארת שלמה זי"ע

בעל כנסת יחזקאל זי"ע

בעל חסד לאברהם זי"ע

האהל לאדמור"י ראדומסק זי"ע

מגיד משנה לנוער

פרשת וירא

דיוק ברש"י

"וַיֵּרָא אֵלָיו ה' וְגו'" (יח:א). זאגט רש"י דער אייבישטער האט זיך באוויזען מבקר זיין דעם חולה. און רש"י ברענגט ווייטער פון די גמרא (ב"מ פו:) עס איז געווען דער דריטער טאג פון די מילה, און הקב"ה איז געקומען פרעגן בשלומו. מען דארף פארשטייען פארוואס ברענגט רש"י אז ער איז געקומען מבקר זיין דעם חולה, און אויף אז ער איז געקומען פרעגן בשלומו.

הקב"ה פא לאברהם לכבודו

מען קען זאגען, דער אייבישטער האט געשיקט א מלאך אויס צו היילען אברהם, אזוי ווי רש"י שרייבט באלד (שם:ב) "שלישה אנשים נצבים עליו", איינער צו זאגן די בשורה פון שרה, און איינער צו היילען אברהם. אויב אזוי אז עס איז געקומען א מלאך, פארוואס איז דער אייבישטער אליינס געקומען צו אברהם? אויף דעם זאגט רש"י, הקב"ה איז געקומען באזוכן אברהם און פרעגן בשלומו. אזוי ווי דער רמב"ן שרייבט (ד"ה באלוגי ממרא) הקב"ה איז געקומען לכבודו, און חוץ פון דעם האט ער געשיקט א מלאך איהם היילען.

שאלה: מצות ביקור חולים ע"י טעלעפאן

פון דעם לערנט מען ארויס די מצוה פון ביקור חולים, אזוי ווי חז"ל זאגן (סוטה יד.) הקב"ה ביקר חולים, דכתב "וירא אליו ה' באלוגי ממרא", אויף די זאלסט באזוכן קראנקע. פון דא קען מען פוישט זיין וואס די אחרונים קלערען (עי אנרות משה י"ד ח"א סי' רכ"ג, מנחת יצחק ח"ב סי' פ"ד, באר משה ח"ז סי' נ"ח, ועוד) אויב מען קען יוצא זיין מצות ביקור חולים דורך א טעלעפאן.

צריך לבקר את החולה בעצמו ולא ע"י הטעלעפאן

פון דא קען מען פוישט זיין אז מען דארף אליינס קומען באזוכן דעם קראנקן, ווייל אפילו הקב"ה האט געשיקט דעם מלאך רפאל צו היילען אברהם, איז ער דאך געקומען אליינס באזוכן אברהם. זעהט מען אז מען איז נישט יוצא מיט א שליח. אויב אזוי קען מען אויף נישט יוצא זיין מיט א טעלעפאן, אפילו מען קען זאגן אז דורך די טעלעפאן איז כאילו ער אליינס איז מבקר דעם חולה, ווייל ער אליינס רעדט מיט איהם. פון דעסוועגן איז דא אן ענין אז ער זאל זיך באווייזען פאר איהם. און דאס זאגט דער פסוק "וירא אליו ה' דייקא, אז דער אייבישטער אליינס האט זיך באוויזען פאר אברהם, נישט דורך א מלאך, נישט דורך א חלום, נאר "וירא אליו" אז ער איז אליינס געקומען באזוכן אברהם, ווייל מען מיז זיך זעהן פנים אל פנים.

(שנת תשנ"א)

בני ישראל מקימים את התורה יותר ממלאכים

"ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם" (יח:ח). עס שטייט אין רוקח (סי' סס"ט) ב"ש פסיקתא רבתי (פ' עשר תעשר כ"ה) ווען דער אייבישטער האט געוואלט געבן די תורה פאר די יודען, האבען די מלאכים נישט געלאזט. האט הקב"ה געזאגט: ע"ס זענט מקים די תורה? א יודיש קינד איז מקים די תורה מער פון ענק. ער גייט ארויס פון חדר, אויב האט ער געגעסן פלייש עסט ער נישט קיין מילכיג ביז ער וואשט זיך די הענט. און איר זענט געווען ביי אברהם, האט ער געברענגט פאר ענק פלייש מיט מילך, און איר האט עס געגעסן, אזוי ווי עס שטייט 'ויקח חמאה וחלב וכן הבקר'.

המלאכים לא רחצו ידיהם בין בשר לחלב

זעהט מען אז די מלאכים האבען נישט באקומען די תורה ווייל זיי האבען זיך נישט געוואשן די הענט צווישן מילכיג מיט פליישיג. אברהם האט עקסטער סערווירט פלייש און עקסטער די מילך, אבער זיי האבן געגעסן אן זיך וואשן די הענט. און דאס שטייט אין פסוק 'ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה', די מילך עקסטער און די פלייש עקסטער.

מיט דעם קען מען מרמז זיין די גמרא (יומא כח:): 'ק"ם אברהם וכו' אפילו עירוב תבשילין'. דאס מיינט אז ער האט נישט אויסגעמישט א פליישיגע געקעכט'ס מיט א מילכיגע [עירוב תבשילין] = אויסמישן די תבשילין]. נאר ער האט אלס געשטעלט עקסטער. כאטש עס איז נישט קיין דאורייתא, ווייל מן התורה איז נאר אסור דרך בישול, פון דעסוועגן האט אברהם אבינו דאס מקים געווען.

מנהג לאכל בשבועות מאכלי חלב

וועגן דעם עסען מיר מילכיג שבועות און נאכדעם פליישיג (ועי' שו"ת משנ"ה ח"ב סי' י"א, ח"ז סי' ע'), צו ווייזן אז מיר זענען מער געווארנט אין די מצוות ווי די מלאכים, ווייל מיר וואשן די הענט צווישן מילכיג און פליישיג (משנ"ה חלק י"א סי' תכ"ו)



יארצייטען פון צדיקים

הרה"ק רבי יהוסף הלוי ראטענבערג מקאסאן זי"ע

כ"ג מרחשון תרע"ב

בעל בני שלשים

רבי יוסף [דעם אות ה' האט מען צוגעלייגט אין יאר תרנ"ד, ע"פ פקודת הרה"ק רבי אייזיק מזידיטשוב זי"ע] דער בעל בני שלשים פון קאסאן, איז געבוירען ג' אב אין יאר תרי"ג אין העליטש, צו זיין טאטע רבי צבי הירש זצ"ל, א זון פון הגה"ק רבי יוסף מקאזאן זצ"ל, אן

אייניקעל פון ט"ז, און אן איידעם פון הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע. זיין מאמע איז געווען מרת חיה דרענא ע"ה, די טאכטער פון הגאון רבי שמואל ווילנער מהעליטש זצ"ל.

דער בני שלשים האט געפירט די רבנות מיט גרויס פקחות, און אזוי האט ער זיך געשטעלט קעגן אלע פרצות אין אידישקייט. ווען דער בני שלשים איז געווען רב אין גירמאדא, איז געווען א שוחט אין איינע פון די דערפער וואס איז געווען אין זיינע גלילות. דער שוחט איז נישט געפאלן פאר איהם. איין טאג האט ער גערופען דעם שוחט, און האט איהם געזאגט מיט א ווייכע שטימע: "איך ווייס אז דו ביסט נישט ראוי צו זיין א שוחט, אבער איך וועל זיך נישט אראפנעמען פון זיין פאסטן, ווייל דאס קען גורם זיין בושות פאר זיין משפחה. פאר דעם דער מיד אויס - דא האסטו א שיינעם סכום, פאר קיין אמעריקא, זיי משקייע די געלט אין א מסחר, און דער אייבישטער זאל דיר געבען הצלחה". דער יוד האט אנגענומען די עצה פונעם בני שלשים און איז געפארען קיין אמעריקא בדרך כבוד.

יארען זענען אריבער, דער שוחט איז שוין נפטר געווארען. איינמאל איז הרה"צ ר' פינחס שלום מאסאן זצ"ל אנגעקומען אין אמעריקא, ער איז געפארען צוזאמען מיט הרה"ח ר' זכריה עלעפאנט ז"ל, א חסיד מאסאן צו א שטאט אין אמעריקא. זיי זענען געגאנגען צו א געשעפט וואס דער בעל הבית איז געווען א גרויסער בעל צדקה. ר' זכריה איז צוגעגאנגען צום בעל הבית, און ער האט איהם פארגעשטעלט רבי פנחס שלום, אז ער איז א אייניקעל פון מאסאנער רבי'ן. ווען דער מענטש האט דאס געהערט איז ער בלאס געווארען. ווען ער האט געזעהן אז די געסט וואונדערן זיך שטארק, האט ער געזאגט: "ווארט'ס אביסעל, איר וועט שוין פארשטייען פארוואס איך האב מיר דערשראקן".

ער איז געגאנגען צו די דירה וואס איז געווען פון אונטער די געשעפט, און האט גערופען זיין מאמע. זי איז ארויס צו זיי, און האט דערציילט מיט א ציטערדיגע שטימע: "מיין מאן וואס איז שוין נפטר געווארען, איז געווען אמאל א שוחט געבען די שטאט גירמאדע. דער מאסאנער רבי האט איהם געוואלט אפזאגן פון דעם פאסטן, און האט איהם געזאגט ער זאל פארען קיין אמעריקא. מיין מאן האט געפאלגט, און ער איז דא אנגעקומען. געכטען באכט איז מיין מאן געקומען צו מיר אין חלום, און האט מיר געזאגט: "איך ווייס אז עס שטערט זיך וואס דער מאסאנער רבי האט מיר פארשיקט, און האט געהייסען איך זאל אפלאזען מיין געבורטס ארט און פארען צו די ווייטע אמעריקא. אבער וויסען זאלסטו דו, יעצט ווען איך בין דא אין עולם האמת, זעה איך די גרויסע טובה וואס ער האט מיר געטוהן. מארגען וועט זיין אייניקעל קומען אין געשעפט, זעה איהם מקרב זיין און געב איהם א שיינע נתינה".

איך האב מיר שטארק דערשראקן פון דעם חלום. אינדערפרי האב איך פארציילט דעם חלום פאר מיין זון. קודם האבן מיר געטראכט אז עס איז סתם א חלום. אבער יעצט זעהען מיר אז עס איז א ריכטיגער חלום". פארשטייט זיך אז די פרוי האט ערפילט די ביטע פון איר מאן, און האט געגעבען א שיינע נתינה פאר הרה"צ רבי פינחס שלום זצ"ל, דער אייניקעל פון מאסאנער רבי.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן

מזלָא טבא וגדיא יאי

לידידינו הר"ר יוסף יונה קסוביץ שליט"א
ולהרה"ג ר' אלימלך אולך שליט"א
ולהרה"ג ר' שמואל שאהן שליט"א
ולהר"ר משה זאב אולך שליט"א
לרגל הולדת נינתו-נכדתם-בתו בשעטו"מ

לידידינו הרה"ג ר' יששכר הלוי שארר שליט"א
לרגל נישואי בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הרה"ג ר' צבי אורטנער שליט"א
לרגל נישואי נכדו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר שמשון ריכארד שליט"א
לרגל נישואי נכדו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר שמואל קליין שליט"א
והר"ר חיים דוד קליין שליט"א
לרגל אירועי נכדתו-בתו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר שבתי יוסף פרייזלער שליט"א
לרגל נישואי נכדו עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר יצחק צבי קופפערשטיין שליט"א
והר"ר משה זאב קרויס שליט"א
לרגל הולדת נכדו-בנו בשעטו"מ

לידידינו הר"ר יוסף דוד הלוי לנדא שליט"א
לרגל הולדת נינו בשעטו"מ

מזל טבא וגדיא יא'י

לידידינו הר"ר יוסף יונה קסוביץ שליט"א
ולהרה"ג ר' שאול ניימאן שליט"א
ולהר"ר שמואל שווארץ שליט"א
ולהר"ר שמאי ניימאן שליט"א
לרגל הולדת נינתו-נכדתם-בתו בשעטו"מ

לידידינו הרה"ג ר' שמואל קליין שליט"א
והר"ר יוסף דוב קליין שליט"א
לרגל נישואי נכדו-בנו הבה"ח ישראל עב"ג בשעטו"מ

לידידינו הר"ר אליעזר משה נפתלי נפתלי הלוי לאווי שליט"א
לרגל הולדת נכדתו בשעטו"מ

לידידינו הר"ר משה ניימן שליט"א
והר"ר חיים מאיר דוד ניימן שליט"א
לרגל נישואי נכדו-בנו הבה"ח נפתלי עב"ג בשעטו"מ

ישיבה בית שער

כולל משנה הלכות

בנשיאות כ"ק אדמו"ר שליט"א
רח' יצחק שוואל 4
ירושלים ת"ו

לידידינו הר"ר פינחס טארן שליט"א
והר"ר מנחם מענדל שטיינמעטץ שליט"א
והר"ר יצחק ברוך מרדכי שטיינמעטץ שליט"א
לרגל נישואי נכדם-בנו
הבה"ח ישראל איסר עב"ג בשעטו"מ

כל השנה הלכות בכל יום מובנה לו שורא בן עולם הבא

נהלכתו

לימוד שוהדן ערוך ומשנה ברורה

זיגל התהלת הלכות תפלה
העו בזה להודיע ללומדי "נהלכתו" שאפשר לשמוע

השיעורי יומית

בסדר נהלכתו

על מערכת "נהלכתו" החדש

605-313-4056

שיעור יומי

ע"י הרב רבי יחיאל קליין שליט"א
דריקט נומער 1-5

שיעור יומי

ע"י הרב רבי ברוך דוד קלאדני שליט"א
דריקט נומער 4-5

שיעור יומי

בפסקי משנה הלכות על העמוד יומי
דריקט נומער 3

ויך אינצושרייבען צום סדר הלימוד "נהלכתו" דריקט נומער 7